

**“The New York Times” Gazetesinin Çanakkale Boğazı Günlüğü
(1-31 Mart 1915)**

The Dardanelles's Diary Of The “The New York Times” (1-31 March-1915)

Tolga BAŞAK

Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve
İnkılâp Tarihi Enstitüsü
tbasak@atauni.edu.tr

ÖZET

Çanakkale Savaşları uluslararası kamuoyu tarafından ilgi ile takip edilmiş esnası ve sonrasında yoğun tartışmalara sebep olmuştur. Bu çalışma ABD'nin önde gelen gazetelerinden “The New York Times”ın İtilaf donanmasının 1915 Mart ayında Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonlarıyla ilgili haberlerini vermektedir. Çanakkale'yi ziyaret eden uluslararası haber ajansı muhabirlerinin kayıtları yanında, savaşla ilgili yayınlanan Türk, İngiliz, Alman ve Fransız resmi bildirimleri gazetesinin haber kaynakları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: The New York Times, I. Dünya Savaşı, Çanakkale Boğazı, İtilaf donanması, Amerika Birleşik Devletleri

ABSTRACT

Dardanelles Campaign, followed by the international public opinion with great interest, caused consistent debates during and after the war. In this study, the news in “The New York Times” related to operations of the Allied fleet in the Dardanelles during the March of 1915 is given. Besides the international news agency's records, war communiques which were circulated by Turkish, British, French and German governments, are among the basis of news sources.

Keywords: The New York Times, World War I, Dardanelles, Allied fleet, United States of America.

I. Dünya Savaşı esnasında Rusya'nın Kafkasya'daki yükünü azaltmak ve Avrupa'da “Arap saçına” dönen savaşın düğümünü çözmek üzere gündeme getirilen Türkiye'de yeni bir cephe açma durumu, 1915 yılının ilk aylarından itibaren İngiltere'nin savaş ajandasını işgal etmeye başladı. Moskova'nın Doğu'daki Türk tehdidini dengeleme girişimine Londra'da Amirallik I. Lordu Winston Churchill'in ısrarlı tavrı eklenince İtilaf devletlerinin hakkında sayfalar dolusu eserler yazıp tartışacakları bir savaşları daha oldu: “Dardanelles.” Çanakkale Boğazı öncelikle denizden zorlandı, donanmanın başarısız operasyonunu Gelibolu Yarımadası'na yönelik bir kara harekâtı takip etti.

İtilaf donanması Napolyon savaşları esnasında Rusya'ya yardım çabasının bir ayağını teşkil eden İngiliz Amirali Sir John Duckworth'un

1807'de Çanakkale Boğazı'nı geçip Marmara Denizi'ne girme hareketinin tekrarını uygulayacaktı. Üstelik bu seferki operasyonun daha önemli getirileri vardı. İstanbul'un ele geçirilmesi İttihat ve Terakki Partisi'ni iktidardan alaşağı edecek olaylar silsilesini başlatabilir ve tarafsız Balkan devletleri İtilâf devletlerine yönelebirlirdi. Ayrıca savaş başında Türkler tarafından kapatılan Çanakkale Boğazı'nın açılması Rusya'nın tecrit edilmiş olan Karadeniz'den tahıl ihraç etmesini de mümkün kılabilirdi. Savaşın kaderi 1915'te Çanakkale'nin dar boğazına sıkışmıştı. 1918'de Çanakkale Boğazı tekrar açıldığında Rus İmparatorluğu çökmüş olacaktı.

Çanakkale'deki mücadele sadece savaşan tarafları ilgilendirmekle kalmıyor tarafsızları da yakından ilgilendiriyordu. Stratejik pozisyonu ile boğazlar uluslararası ticaret açısından son derece önemliydi ve İtilaf devletlerinin dar boğaz macerası savaşın tüm seyrini değiştirecek bir potansiyele sahipti.

Sonuçları açısından İngiltere ve ABD'yi Orta ve Yakın Doğu işlerine daha fazla müdahale etmek zorunda bırakan Çanakkale Savaşları bir çok tartışmaya sebep oldu. Deniz ve kara operasyonları uluslararası seviyede büyük bir ilgi ve alâka ile takip edildi.

I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında tarafsız bir ülke olan ABD'nin yaklaşık iki yıl sonra İtilaf devletleri yanında savaşa dahil olmasına sebep olacak süreci de tetikleyen Çanakkale Savaşları, ABD'yi de yakından ilgilendiriyordu. İngiliz Amiralî Carden'in mart ayı başlarında Çanakkale Boğazı'ndan gönderdiği iyimser mesajlar Londra'da zafer çanlarının çalmasına sebep olurken Şikago'daki hububat fiyatları da ani bir şekilde düşüşe geçti. Rusya, İtilaf devletlerinin dar boğazı geçip İstanbul'a ulaşmaları durumunda buğday ihracatına tekrar başlayacak, bu da hem Batı hem de Okyanus'un diğer tarafı için bir rahatlama sağlayacaktı. Çanakkale Boğazı'nın yükü çok ağırdı. Osmanlı Devleti müttefiki Almanya'nın yardımıyla bu yükü taşımaya hazırlanırken Çanakkale gelişmeleri taraflı tarafsız ülke hükümet ve kamuoyları tarafından merakla takip ediliyordu.

Resmi düzeyde ABD bu savaşla ilgili gelişmeleri İstanbul'daki Büyük Elçisi Henry Morgenthau vasıtasıyla yakından izledi. Osmanlı Devleti'nin savaşın başında Çanakkale Boğazı'nı kapatması ABD'yi tedirgin etmiş, Morgenthau bu durumu kabul edilemez olarak nitelemişti. İtilaf donanmasının operasyonları esnasında Çanakkale'yi ziyaret ederek gelişmeleri yakından değerlendiren Amerikan Büyükelçisi bunlardan

ABD Hükümeti'ni haberdar ediyordu. Temsil ettiği devlet savaşın tarafı olmamasına rağmen Morgenthau gizli bir İtilaf hayranıydı - hatıralarındaki Çanakkale notlarına bakılacak olursa- ve "Büyük Armada"nın İstanbul'a ulaşmasını dört gözle bekliyor, zaferin kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu. Büyükelçi'ye göre İstanbul'un ele geçirilmesi birkaç günlük işti.

1914'ün Kasım ayından itibaren başlayan Çanakkale Boğazı'ndaki İtilaf donanması operasyonları Şubat'taki kapsamlı iki harekâtın ardından Mart ayında üst seviyeye ulaştı. Deniz operasyonlarının kırılma noktası Büyük Armada'nın 18 Mart'ta Boğaz'ı geçme teşebbüsüydü. Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimden sonra Boğaz'daki operasyonlar gevşemiş ve aynı ayın sonlarına doğru deniz harekâtından vazgeçilerek Gelibolu Yarımadası'na yönelik bir kara harekâtı gündeme gelmişti.

ABD kamuoyu tüm bu gelişmeleri merak ve ilgi ile takip ediyordu. Amerikan Protestan misyonerlerinin Müslüman olmayan unsurlar bağlamında Türkiye ile ilgili "kara kalem" çalışmaları ve İngiliz Savaş Propaganda Bürosu'nun (Wellington House) ABD basınına yönelik özel ve gizli propaganda faaliyetleri sonucunda Türklere karşı malum altyapı ile donanmış olan ABD kamuoyu, gazeteler vasıtasıyla dar boğaz gelişmelerini yakından izledi. ABD basını Çanakkale gelişmelerini mercek almış ve bunları kamuoyu ile paylaşmıştı.

Dönem itibarıyla ABD basının önemli gazetelerinden biri ise The New York Times gazetesi idi. Çanakkale Savaşları ile ilgili gelişmeleri okuyucularıyla paylaşan The New York Times, Çanakkale'deki deniz ve kara operasyonlarını yakından takip etmişti. 1914 ile 1918 arasında gazetede 700'e yakın haber başlığı Çanakkale Savaşları ile ilgili idi.

1914 yılının Ekim ayından itibaren Çanakkale Boğazı ile ilgili haberleri sütunlarına taşıyan The New York Times'ın savaşa yönelik ilgisi 1915 Mart ayında hat safhaya ulaşmış, mart ayı boyunca her gün Çanakkale ile ilgili haberler kamuoyu ile paylaşılmıştı.

İtilaf devletlerinin 18 Mart'ta başarısızlıkla sonuçlanan Boğazı geçme teşebbüsleri ve uğradıkları kayıplar büyük yankı uyandırmış, The New York Times gazetesi çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgi, haber ve yorumların tartışma platformu haline gelmişti. Çalışmamız, Çanakkale Savaşları'nın dönüm noktası olan 1915 Mart ayı gelişmeleri esnasında İtilaf donanmasının deniz operasyonlarının bir günlüğünü oluşturacak şekilde, The New York Times'da bu ayda çıkan haberleri vererek bu

bağlamda yapılacak çalışmalara bir kaynak sunma amacını taşımaktadır.

Çanakkale Boğazı Günlüğü

1 Mart 1915

Çanakkale Boğazı'na Kara Taarruzu Planı¹

İtilaf Devletlerinin İç Kaleleri Almak İçin Hazırladıkları Düşünüyor

Londra, 28 Şubat, Fransız başkentindeki yüksek askerî ve siyasî otoritelerin Londra ve Paris basınına yansıyan düşüncelerine göre Çanakkale Boğazı'nın zorlandığı gün tüm savaşın dönüm noktasını teşkil edecek. O günün Türk hakimiyetinin çöküşünü belirleyeceğini düşünen Başbakan Asquith'in tahminlerine göre Çanakkale harekâtı somut ifadesini "Bağdat Demiryolu"nda bulan tüm Alman arzularına set çekip, İstanbul ve Balkanlar vasıtasıyla Almanya'nın Asya ile iletişim politikasının belkemiğini kıracak ve Mısır'a yönelik Türk saldırı planını da yok edecektir. Küçük Asya'daki Türk birlikleri için Alman savaş mühimmat kaynakları kesilecek ve bu ordular etkisiz hale getirilecektir. Rus hububat ve petrolü için serbest bir geçiş elde edilerek Rus ekonomisi ve müttefik milletlerin stokları açısından çift yönlü kazanç sağlanacak, savaşın Doğu ve Batı sahnesindeki geniş kara hatlarında çevirme harekâtlarına yönelik bir kapı açılacaktır. Yine herhangi bir Balkan gücünün Türk-Alman ittifak bloğuna yönelme tehlikesi de ortadan kaldırılacaktır.

İtilaf devletlerinin başladıkları işi sonuna kadar götüreceklerine yönelik en ufak bir şüphe yok ve nihai başarıdan -başka bir ifadeyle İstanbul'un işgalinden- daha az herhangi bir sonucun Almanlar tarafından şimdiden on yedi İngiliz dretnotunun ele geçirildiği yönündeki telsiz haberleriyle bilgilendirilmiş olan Doğu milletlerinin gözünde müthiş bir yenilgi olarak algılanacağı da itiraf edilmelidir...

2 Mart 1915

Türkler Çanakkale Boğazı'nda Toplanıyorlar²

Atina, 1 Mart, (The London Daily News'e Yazı), Türk birlikleri Yanya savunucusu Esat Paşa komutası altında Çanakkale Boğazı'nın Asya yakasında toplanıyorlar.

Çanakkale Boğazı Rusya'nın; Fransa ve İngiltere Rusya ile Anlaşmaya Vardı

Paris (Londra kanalıyla), 2 Mart Salı, The Temps, Çanakkale Boğazı'nın gelecekteki durumuna ilişkin Fransa, Büyük Britanya ve Rusya arasında Rusya'ya Boğazlardan serbest geçiş imkânı veren bir

antlaşma yapıldığını ileri sürüyor.

Londra,³ 2 Mart Salı, *Daily Mail*'in Atina muhabirine göre Asya yakasında Çanakkale Boğazı'ndan 12 mil yukarıda bulunan *Dardanel Kalesi*, İtilaf donanması tarafından susturuldu. Muhabir İstanbul'da meydana gelen ciddi bir ayaklanmanın çok sayıdaki tutuklamalardan sonra bastırıldığını haberine ekliyor.

İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'ndaki saldırısı hava muhalefeti nedeniyle büyük oranda kesintiye uğradı. *Resmi Bilgilendirme Bürosu* dün gece şu bildiri yayınladı: "Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonlar olumsuz hava koşulları yüzünden tekrar ertelendi. Kuzeydoğudan esen kuvvetli bora uzun menzilli ateşi ve uçaklar tarafından yapılan gözlemleri güçleştiriyor."

Bir başka resmi rapor cuma günü kalelere yapılan saldırıda bir denizaltının vurulduğunu, üç geminin de hasara uğradığını ifade ediyor. Balkanlar'daki durumu da büyük ölçüde etkileyeceği düşünülen İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonları deniz ve karada askeri durumu kontrol altına almaktadır. Daha iyimser olanlar İstanbul'un düşeceğini umuyorlar; fakat farkına varılması gereken kayda değer bir durum var ki o da süper zırhlı *Queen Elizabeth*'in yirmi millik menziline rağmen gemilerin kolay bir görevle karşılaşmayacağıdır. Dış kalelerin yok edilmesinden bu yana herhangi bir ilerlemenin kaydedilip edilmediği resmi olarak bilinmiyor.

3 Mart 1915

Çanakkale Boğazı'nda Bir Çok Kale İmha Edildi⁴

Halil'in Cüretkâr Demeci: "Türkiye Bütün Olasılıklara Karşı Önlemlerini Aldı

Paris, 2 Mart, *Atina*'dan *Havas Ajansı*'na ulaşan bir telgraf, Çanakkale Boğazı'nın dar geçit girişini koruyan *Kilid Bahir* ve *Sultan Kalesi*'nin İtilaf donanması bombardımanı ile hasara uğratıldığını bildiriyor. Telgraf, Çanakkale Boğazı'nın iç kaleleri bombardımanının dün sabah saat 10.00'da kaldığı yerden başladığını ifade ediyor. Amiraller konseyine katılmak için görevlendirilen bir Rus general, *Dedeğaç*'tan (*Edirne* ve *Selanik*'ten gelen demiryolu hattının terminali, Bulgaristan'da bir liman) yolculuk yaparak Boğaz'daki İtilaf donanmasına katıldı. *Atina*'dan *Havas Ajansı*'na gelen bir sonraki telgraf ise şunları bildiriyor: "İtilaf gemileri, *Dardanel Kalesi*'nin (Çanakkale Boğazı'nın iki mil yukarısında) yıkımından sonra *Hamidiye* ve *Yıldız Tabyası*'ndaki iç istihkâmları

bombaladı.

“Bir deniz tümeni, yarımadanın *Saros Körfezi* tarafından *Büyükali Kale* istihkâmını bombaladı. Aynı isimdeki istihkâmın yanında bulunan *Yenişehir Kasabası* yandı.” *Selanik*’ten gelen bir telgraf, *Dedeoğaç* savunması için yönlendirilmiş denizaltıların bu limana vardığını bildiriyor. Bozcaada’dan gelen bir bilgi, 100.000’den fazla Türk’ün *Gelibolu Yarımadası* sahillerine gönderildiğini belirtiyor.

4 Mart 1915

Zephyr’in Hasara Uğradığı Söyleniyor⁵

Amsterdam, 3 Mart, (Londra kanalıyla, 4 Mart), The Berliner Tageblatt’ın *İstanbul* muhabiri Çanakkale Boğazı’ndaki bombardımanda İngiliz kruvazörü *Zephyr*’in çok kötü bir şekilde hasara uğradığını ve 150 yaralı ile birlikte *Selanik*’e götürüldüğünü belirtiyor. *Tageblatt*’a göre Türk gazeteleri “Çanakkale Boğazı’nın Türkiye’nin düşmanlarının mezarı olacağını” ifade ediyorlar.

Çanakkale Boğazı,⁶ 1 Mart Pazartesi, (*Berlin ve The Hague kanalıyla Londra’ya, 4 Mart Perşembe*), Çoğu İngilizlere ait dokuz savaş gemisinden oluşan İtilaf donanması ve iki kruvazör bugün tekrar Çanakkale Boğazı’nın Asya kıyılarını bombaladıysa da bir başarı sağlanamadı. Bombardımanı yakından izleme fırsatı bulan *Associated Press* muhabirine göre İtilaf donanması Türk mevzilerini belirlemede başarısızdı. Öğleden sonraki operasyonlar daha canlı bir haldeydi fakat görünüşe göre bir sonuç alınamadı. Vurulan bir İngiliz gemisi cumartesi günü harekâttan çekilmek zorunda kaldı. Ağır hava koşulları nedeniyle dün herhangi bir bombardıman olmadı. Bugünkü İngiliz ve Fransız ateşi son derece kötüydü. Bombalar Türk mevzilerinden başka her yere düşüyordu. Oldukça ağır olan bombardıman parçalayıcı infilaklar eşliğinde önemli derecede duman bulutlarının oluşmasına sebep oldu. Gemi ateşleri kalelerden yapılan mukabil ateşlerle karşılandı ki bu durum gemilerin pozisyon almalarını imkansız hale getirdi. Öğleden sonra 4:30 civarında ateş kesilmişti. Operasyonun bir başka ayrıntısı ise bir İngiliz deniz uçağının kısa bir keşif uçuşu yapmış olmasıydı.

5 Mart 1915

Enver: “Verilen Zarardan Endişemiz Yok-Asıl Savaş Yakında”

Amsterdam, (Londra kanalıyla) 4 Mart, The Frankfurter Zeitung’un *İstanbul* muhabiri tarafından yapılan *Enver Paşa* röportajının bir kopyası *Amsterdam*’a ulaştı. Türk Genel Kurmay Başkanı şunları ifade

ediyor: “19 Şubat’ta başlayan operasyonlar şimdiye kadar Çanakkale Boğazı’nın girişindeki bazı istihkâmlara zarar vermenin ötesinde bir şey elde edememiştir. Bombardımanın ikinci gününde dört ölü, on dört yaralı ve altı top zayiati vardı. İlk günde sadece bir gözetleme memuru öldürüldü ve bir kişi de yaralandı. Yerlerinden edilen topların üç tanesi ertesi sabah tekrar yerlerine konuldu. Türkiye’deki dış istihkâmlar çok eskidir ve onların ani yıkımları daima hesaba katılmıştır. Esas savunma hattı biraz daha ileride, zor su yolunun gemileri serbest manevra yapma gücünden mahrum ettiği ve onları ağır silahlar ve mayınların kontrolü altındaki dar geçide yöneltmek zorunda bıraktığı bölgededir. Şuana kadar Çanakkale Boğazı’nın ana savunması hiçbir şekilde etkilenmemiştir.”

İngiliz Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı Raporu⁸

Londra, 5 Mart Cuma, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı dün gece geç saatlerde şu bildiriye yayınladı: “Çanakkale Boğazı’nda kalelere yönelik saldırı dün devam etti. Amiral, Boğaz’da elde edilen sonuca ilişkin henüz bir rapor yayınlamadı. *Gelibolu Yarımadası*’ndaki bir gözlem istasyonu *Dublin* (kruvazör) tarafından tahrip edildi ve *Saphire* (kruvazör) *Edremit Körfezi*’nin çeşitli bölgelerinde bazı birlikleri bombardımana tuttu. B Kalesi’nde yok edilen altı modern sahra topu ile birlikte şimdiye kadar yok edilen toplam top sayısı kırka ulaştı. Fransız savaş gemisi, *Bolayır* kalelerini bombaladı ve *Kavak Köprüsü* enkaz haline getirildi.

Savaş Gemilerinin Rölesi

Diğer bir savaş bülteni Çanakkale Boğazı kalelerinin savaş gemileri tarafından sürekli bir şekilde bombardımana tabi tutulduğunu belirtiyor. Boğaz çıkışı temizleyen gemiler en zorları olarak değerlendirilen dar geçit hattındaki kalelere saldırıyorlar. Atina kaynaklı bir *Reuther* raporu şunları kaydediyor: “Çanakkale Boğazı’nın iç kalelerine yönelik bombardıman perşembe sabahı başladı. Operasyonda on büyük savaş gemisi görev aldı. Bir İngiliz yetkilisine göre bu saldırıdan sadece iki Türk kalesi zarar görmedi. İtilaf çıkartma birlikleri hasara uğramış Türk kalelerinde yanık asker kalıntılarına rastladı. Öyle görünüyor ki Türkler mevzilerini tahliye etmeden önce ölümlerini yakmışlar.”

9 Numaralı Kalenin Önemi

İngiliz Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı’nın “9 Numaralı Kale” olarak adlandırdığı bölgenin imhası savaş gemilerinin Boğaz’da ilerleyebilmeleri için yapılması gereken bir operasyondur. Çünkü bu kale

Çanakkale Boğazı'ndaki mayın depolarından birini korumak üzere yapılmıştı ve *Kepez Burnu*'nun karşısında Avrupa yakası kıyı bölgesinde bulunuyordu. Fransız gemileri tarafından *Saros Körfezi*'nde, kalelerin *Saros-Bolayır* hattında hâlâ önemli operasyonlar yapılmaktadır. Bu kaleler *Gelibolu Yarımadası*'nın karşı tarafında sadece üç mil genişliğinde olan bir noktaya uzanıyor. Savaş gemilerinin topları bu boyuna hakim olduğu müddetçe Boğaz'ın Avrupa yakasındaki kaleler ile İstanbul arasındaki kara iletişimi kesilecektir. Henüz netleştirilmemiş olmakla beraber Londra'da güncel bir rapor bazı büyük *Krupp* toplarının Çanakkale Boğazı'na gönderildiğinden bahsediyor. Çarşamba akşamı Boğaz'da yapılan bir hava keşfi bu raporu doğrular niteliktedir.

Çanakkale Boğazı Cehenneme Döndü

İngiliz ve Fransız iddialarına göre Rus kruvazörü *Askold*'un da katılımıyla Üçlü İtilaf'ın bütün renklerini barındıran İtilâf savaş gemileri Çanakkale'yi cehenneme çevirerek Türk savunma hatlarını parçaladı. Diğer taraftan, İstanbul'dan gelen raporlar etkisiz olarak nitelenen bu hareketlerle alay eder gibi görünüyor. Türkler zaten öngördükleri şekilde dış kalelerin yıkıldığını kabul etseler de iç kalelerin zapt edilemez olduğunu iddia ediyorlar. Türkler mayınlara güveniyorlar. Fakat İtilaf mayın tarayıcıları bir buçuk millik bir alanda keskin gözlü havacılarla yerleri tespit edilen Türk kalelerinin mayın sahalarını yok etmekle meşguller. Çanakkale Boğazı'ndaki donanmayı takviye amacıyla İngiliz savaş gemisi *Canopus* da dahil olmak üzere elliye aşkın geminin bölgeye gönderildiği söyleniyor.

6 Mart 1915

Berlin, 5 Mart⁹, (Sayville. L. I'ya telsiz telgraf ile), İstanbul'dan Berlin'e ulaşan raporlar İtilaf donanması tarafından son birkaç gündür ısrarlı bir şekilde yapılan bombardıman hakkında Londra'dan verilen bilgileri tekzip ediyor. İki Türk gazetesi, *El Tanin* ve *Tasvir-i Efkâr* bu operasyonlara yönelik görgü tanığı raporları yayınladı. Bunlar diğer başka şeyler arasında üç İngiliz savaş gemisinin çok kötü şekilde hasara uğradığını ve bu gemilerin yaklaşık bir haftadır *Selanik Limanı*'nda demirlemek zorunda kaldıklarını ifade ediyor. İddia edildiğine göre zarara uğrayan diğer bir savaş gemisi de bacasından vurularak makinesi parçalanan *Saphir*.

7 Mart 1915

Cavit: "Hiçbir Şey Yapılmadı"¹⁰

Türk Bakanı İtilaf Devletlerinin Başarısını İnkâr Ediyor

Berlin, 6 Mart, (Londra kanalıyla 6 Mart Pazar), Bugün Berlin'e gelen Türk Maliye Bakanı *Cavit Bey* yapılan bir röportajda Çanakkale Boğazı'na yönelik İngiliz-Fransız saldırılarının hiçbir başarı elde edemediğini söyledi. *Cavit'e* göre Türkiye *Gelibolu Yarımadası'nda* en iyi 250.000 askerine sahip. *Cavit'in* Berlin ziyaretinin amacı belirli parasal garantileri elde etmektir. Berlin'e gelirken Romanya'yı ziyaret ettiğini söyleyen *Cavit* oradan çok olumlu izlenimler aldığını ve bu taraftan herhangi bir güçlük beklemediğini ifade ediyor.

Operasyonlarla İlgili Fransız Raporu¹¹

Paris, 6 Mart, Donanma Bakanlığı'nın resmi bir bildirisi şunları ifade ediyor;

Çanakkale Boğazı'nda, *Saros Körfezi'nde* konuşlanan üç kruvazör *Gelibolu Yarımadası'nın* karşısında *Çanakkale* ve dar geçidin Avrupa kıyısını koruyan *Kilid Bahir'deki* Türk istihkâmlarını 5 Mart günü boyunca çapraz ateşle bombaladılar. Bombardıman Çanakkale Boğazı'nın girişinde bulunan dört gemi tarafından takviye edildi. Sonuç oldukça tatmin ediciydi. Kalelerden birinin silah deposu havaya uçarken gemiler herhangi bir hasara uğramadılar. 5 Mart günü boyunca İtilâf filosunun üç gemisi *İzmir Körfezi'nin* girişinden *Yenikale* istihkâmını bombardımana tuttu. İstihkâm ciddi şekilde tahrip edildi. Karşılık vermesi mümkün değildi. *Havas Ajansı,* Atina muhabirinden 5 Mart tarihli olmak üzere aşağıdaki telgrafi aldı.

İtilaf filosunun bir bölümü *Saros Körfezi'ne* giderek bu sabah Çanakkale Boğazı'na girdi. Destroyerler ve tarama gemileri mayınları temizlemeye devam ediyor... Sekiz savaş gemisi dün gece geç saatlere kadar Asya yakasını bombalamaya devam ettiler. Bir Türk telsiz istasyonu ve kampı tahrip edildi. İtilaf devletleri şu anda *Çanakkale'den* üç mil uzaktalar. Türk gemilerinin *Nagara'da* toplanmakta oldukları bildiriliyor.

Bozcaada'dan Petit Parisien'e gönderilen 5 Mart tarihli bir mesaj Çanakkale Boğazı'nın *Çanak Kalesi'ne* kadar taranmakta olduğunu bildiriyor. Mayın temizleyicileri, Avrupa yakasındaki istihkâmları düzenli olarak bombalayan İtilaf savaş gemilerinin koruması altında çalışıyorlar. *Havas Ajansı'nın* Atina muhabiri cuma günü bir İngiliz deniz filosu tarafından İzmir'deki istihkâmlara yönelik başlatılan bombardıman hakkında verdiği bir mesajda gemilerin Türk bataryalarına karşı şiddetli bir ateş açtığını fakat tahribatın henüz tespit

edilemediğini ileri sürüyor. Rapor beş mayın temizleyicisinin *İzmir Körfezi'*nde çalışmakta olduğunu ifade ediyor. *Sakız Adası'*ndan alınan haberler iki İngiliz dretnotunun, iki denizaltının ve bir kruvazörün bugün *Brioula'*ya vardığını bildiriyor. İzmir istihkâmları öğleden sonra ateş açtılsa da İngiliz gemileri herhangi bir hasara uğramadı.

8 Mart 1915

Yıkılan Kaleler Tepelerden Görülebiliyor¹²

Gözlemci Çanakkale Boğazı Savunmalarına Karşı Yapılan Bombardımanı İzledi; Bombardıman Oldukça Etkili; Burunlar Arkasına Saklanan İtilaf Gemileri, Bombalarını Ölümcül İsabetlerle Bırakıyorlar; The New York Times'a Özel Telgraf

*Atina, 6 Mart Cumartesi, The London Daily Chronicle'*ye rapor: Alınan son haberlere göre Çanakkale Boğazı'na yönelik bombardıman başarı ve ihtiyatla devam ediyor. İtilaf donanmasının iki hafta içinde Marmara Denizi'ne girip İstanbul'un muzaffer İtilaf devletleri tarafından ele geçirileceği tahmin ediliyor. Operasyonların iki özelliği savaş gemilerinin son derece tedbirli olmalarını gerektiriyor. Öncelikle Boğaz'a bırakılan mayın sayısı oldukça fazla. Zaman alacak olmasına rağmen tüm bu mayınlar temizlenmek zorunda. Belli ki Türkler Almanlardan bir şeyler öğrenmişler. Akıntı vasıtasıyla denize doğru sürüklenebilen gezgin mayınlar kullanıyorlar. Boğaz ağzındaki burunlar etrafında denize doğru ulaşan tribülanslar bombardıman gemileri için önemli bir tehlike oluşturuyor. Bu mayınlardan bir kaçına *Bozcaada* kıyılarında dahi rastlanıldı. İkinci olarak, İtilaf donanmasının çarpıştığı bazı büyük bataryalar mükemmel bir şekilde saklanmış durumda. Donanmanın ustalıklı yönetilen topları bunlara büyük çapta zarar vermiş olsa da her bir silahın yerle bir edilmesi zorunluluk olarak ortaya çıkıyor. Bu durum ise zaman ve keskin atıcılık gerektiriyor. Son istişareler elli topun vurulduğu ve imha edildiği yönünde. Mükemmel bir kaynaktan şimdiye kadar İtilaf savaş gemilerinin zayıat toplamının sadece üç ölü ve beş yaralı olduğunu işittim.

Bozcaada'dan henüz dönen ve İlyos Dağı'ndan yapılan İtilaf bombardımanını izleme imkânı bulan biriyle ilginç bir görüşme yaptım. Şunları söylüyor: "Görüş son derece mükemmeldi. Donanma Boğaz girişinden denize doğru yarım daire şeklinde sıralandı. Gemilerin pozisyon almak için yaptıkları hareketler görsel bir şölen gibiydi. Bombardıman başladığında manzara heybetli bir hal aldı. İlk bombardıman yavaştı. Her iki dakikada bir çeşitli gemilerden atılan

bombalar havada müthiş bir ses çıkarıyordu. Gemilerin performansı mükemmeldi ve bir dürbün ile havaya fırlayan toprak parçalarını görebiliyordum. Manzara uzaktan dahi çok korkunç görünüyordu. Dünyanın en büyük gemisi devasa toplarıyla savaş alanına geldiğinde hava kulak patlatıcı bir sesle yarıldı. Susmayan Türk bataryalarını gören İngiliz Amirali bir İngiliz ve bir Fransız savaş gemisini *Seddül Bahir* kalelerine yakın bir kıyı bölgesine gönderdi. Bu iki savaş gemisinin kuzey burnundan hızlı bir şekilde ilerledikçe ateş edip arkalarında duman bırakarak uzaklaşmalarını görmek müthiş bir manzaraydı. Toplarından ve bacalarından yükselen dumanlar tüm atmosferi bir bulut halinde kaplamıştı. Bu duman bulutu içinden gemileri ateş etmeleri sayesinde görebiliyordum. Savaş gemileri kıyı bataryalarının topları altında başarıyla hareket ediyorlardı. Bombalar su üzerinde yankılanırken kıyının öte tarafı beyaz bir duman bulutuyla kaplandı. Atıcıları son derece kötü olan düşman geri çekiliyordu. Gemilere yüz yardlık mesafeden tek bir isabetli atışın bile yapılmadığını söylesem sanırım yanlış olmaz. Geri dönmeye başlayan bu iki gemi hâlâ Türk bataryalarının etkisiz ateşi altındaydılar. Bu esnada bile gemilerin yaptıkları atışlar ilk atışlarda olduğu gibi mükemmel bir şekilde devam ediyordu. Bu kısa fakat değerli operasyon sonucunda düşman bataryalarının yer ve sayıları tespit edildi ve kısa bir süre sonra Türk bataryaları şimdiye kadar yapılan en öldürücü bombardımana tabi tutuldu. En az on millik bir mesafeden yıkım ve ölüm dağıtan devasa mermiler girişi koruyan kaleler üstüne yağdırılıyordu. Bu mermilerden her biri düştükleri bölgeyi korkunç bir cehenneme çevirdiler. Küçük ada sakinleri bu heybetli manzarayı görebilmek için yüksek mevkilere toplanmışlardı. Giriş istihkâmlarına yönelik bombardımanın ilk kısmı başarılı bir şekilde devam ederken, birkaç savaş gemisi Boğaz'a girdi ve bataryaları imha işlemine devam etti. Bununla beraber denize ulaşmadan önce *Kum Kale* tabyalarıyla uğraşılması gerekiyordu ve bu iş fevkalâde bir tarzda yapıldı. *Gelibolu Yarımadası*'nın uç noktaları tarafından korunan donanmanın bir bölümü kaleleri bombardımana tuttu. Bozcaada'nın kuzey doğu kıyıları açıklarında ateş vaziyetinde olan filonun diğer bir bölümü ise yine aynı kaleler üzerine tesirli atışlar yapıyordu. Bu sırada ana karada hareket ettikleri görülen Türk birlikleri de kontrol altında tutuluyorlardı. *Kum Kale* tabyalarının susturulması Boğaz girişi kapılarını açmıştı. Donanma Boğaz'a girdiğinde keşfin ötesinde bir görevi yoktu ve arkadaşım geçidi temizleyen savaş gemilerinin operasyonlarını hâlâ izleyebiliyordu. Arkadaşım bana,

düşman tabyalarının nihai yıkımı için bir grup deniz birliğinin karaya çıktığını söyledi. Bu kuvvetler çalışmalarını genelde gece yapıyorlardı ve faaliyetler herhangi bir zayıflığa sebebiyet vermeden sürdürülüyordu. Bilgi kaynağıma göre operasyonların diğer bir ilginç özelliği ise su yolunun kuzey kesiminde daha yüksek bölgede bulunan Türk bataryalarına karşı da dolaylı bombardımanın yapılmış olmasıydı. Savaş gemileri *Gökçeada* karşıdaki kıyı açıklarında pozisyon alarak tepeler üzerinden -yarımadanın diğer tarafından- aşağı kesimde bulunan bataryalara bomba gönderiyorlardı. Dış kesimde deniz uçaklarını görebiliyordum ve şüphesiz onlar bu gemilere ateş ediyorlardı. Tabii ki verilen zararın boyutunu görmem mümkün değildi. Fakat kargaşadan anlaşıldığı kadarıyla bombardıman önemli bir etki yapmış olmalıydı. Bana öyle geliyor ki, savaş gemilerine atış talimatı verip gözlem yapmanın yanı sıra deniz uçakları bazı kalelere ve Çanakkale Boğazı'nın yüksek kesimlerindeki bataryalara ateş de etmekteydiler.

“Arkadaşım adadan ayrıldığında savaş gemileri boğazdaydı ve onun bulunduğu mesafe operasyona yönelik net bir gözlemi engelliyordu. “Muhteşem bir manzaraydı,” dedi ve gördüklerini ömrünün sonuna kadar unutmayacağını ifade etti.”

9 Mart 1915

***Bir Çok Gemi Çanakkale Boğazı'nda İlerlerken Vuruldu*¹³**

İngilizler Ana Mevki ve Kuvvetlere Ateş Açtı; Çok Sayıda Kale Susturuldu;

Asya Kıyısındaki Bataryalara Etkili Bombardıman;Denizde Bazı Hasarlar; Türk Ateşi Hafif Hasara Sebep Oldu;Mühimmatları Azaldı; Deniz Uçakları İyi İş Yapıyor

Londra, 9 Mart, Perşembe, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonlarına ilişkin geçen gece kamuoyuna şu bildiriği yayınladı: “Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonlar olumlu hava şartları altında devam ediyor. Koramiral Sackville H. Carden, Agemennon zırhlısıyla desteklenen Queen Elizabeth savaş gemisinin Donanma haritasında Kale U ve B olarak işaretlenmiş olan Hamidiye I ve Hamidiye 3 tabyalarına karşı 6 Mart'ta Gelibolu Yarımadası karşısından 21.000 yarıllık mesafeden dolaylı bir bombardıman başlatmış olduğunu rapor etmektedir. Bu tabyalardaki silah durumu şu şekildedir: Kale U, iki adet 14 inçlik ve yedi adet 9.4 inçlik top; Kale V, iki adet 14, bir adet 9.4, bir adet 8.2 ve dört adet 4.9 inçlik top.

Queen Elizabeth'e karşı obüs ve sahra toplarıyla açılan ateş herhangi ciddi hasara sebebiyet vermemekle beraber gemiye üç mermi isabet etmiştir. Bu arada Boğaz içinde *Vengeance, Albion, Majestic* ve *Prince George* ile Fransız savaş gemisi *Suffren*, Donanma haritasında *E* ve *F* olarak işaretlenmiş olan *Soğan Dere* ve *Dardanel Dağı* bataryalarını ve gizlenmiş olan bazı topları bombardımana tutmuşlardır. Bir önceki gün taarruz edilen *Rumeli Mecidiye Tabya Kalesi*'ne (Donanma haritasında *J* olarak işaretlenen) ateş açılarak kale on iki inçlik toplarla vurulmuştur.

Birçok Gemi Vuruldu

Boğaz'daki gemilerin önemli bir kısmı top ateşleriyle isabet almış olmasına rağmen herhangi ciddi bir hasar ve zayıat söz konusu değildir. Hava şartlarının elverişli olduğu 7 Mart'ta dört Fransız savaş gemisi - *Gaulois, Charlemagne, Bouvet* ve *Suffren-Agemennon* ve *Lord Nelson* tarafından dar geçit savunmalarına yapılan bombardımanı desteklemek üzere Boğaz'a girmiştir. *Dardanel Dağı* bataryası ve bazı saklı toplarla mücadele eden gemi *Dardanel* bataryalarını susturmuştur. İlerleme fırsatı bulan *Agemennon* ve *Lord Nelson*, 14.000 ila 12.000 yardlık mesafeden kaleleri top ateşine tutmuşlardır. *Rumeli Mecidiye* ve *Hamidiye Tabya Kaleleri*'nin (U olarak işaretlenen) her ikisi de ağır bir bombardıman sonucunda susturulmuş, kalelerde patlamalar meydana gelmiştir.

Aynı beşindeki patlama dolayısıyla *Kale L* suskunluğunu muhafaza etmiştir. *Gaulous, Agemennon* ve *Lord Nelson* savaş gemilerinin her biri üçer kez isabet almış, fakat bu durum ciddi bir hasara sebebiyet vermemiştir. *Lord Nelson* mürettebatından üç kişi hafif şekilde yaralanmıştır. Operasyonlar sürerken İngiliz kruvazörü *Dublin, Bolayır Geçidi*'ni gözlemlemeye devam etmiş ve üç veya dört kez 4 inçlik toplar tarafından ateşe maruz kalmıştır.

Deniz Uçaklarında Hasar

"Gizlenmiş topların yerlerini tespit etmenin önemi dolayısıyla deniz uçakları birkaç kez alçak uçuş yapmak zorunda kalmışlardır. Aynı gündünde bir deniz uçağı (pilot: *Teğmen Garna* ve gözlemci *Teğmen Williamson*) dengesini kaybederek denize düşmüş ve her iki subay da yara almıştır. Bir başka uçakla yakın keşif yapan *Teğmen Douglas*, yaralanmışsa da güvenli bir şekilde geri dönmüştür. Gizli mevzileri belirleme uçuşları esnasında 172 numaralı beşinci deniz uçağı (pilot: *Teğmen Bromet* ve *Teğmen Brown*) yirmi sekiz kez ve 7 numaralı deniz uçağı (pilot: *Teğmen Hershaw* ve *Astsubay Merchant*) sekiz kez isabet

almıştır. Deniz uçakları üs gemisi *Ark Royal* uçaklarının bakım ve tamirleri için gerekli olan tüm teçhizata sahiptir.

Türkler'in Başarı İddiaları

Amsterdam'dan, Reuter's Telegram Company'ye gönderilen bir rapor dün İstanbul'da yayınlanan resmi bir bildirimde şu ifadelerin geçtiğini belirtiyor: "İngiliz savaş gemileri *Majestik* ve *Irresistible* düşman donanmasını takviye etmiştir. Bataryalarımızın ateşi Fransız zırhlı kruvazörünü devre dışı bırakmış, bir İngiliz savaş gemisine ise zarar vermiştir. Bombardımanımız sebebiyle düşman gemileri ateşlerini keserek geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bataryalarımızda hiçbir hasar yoktur."

10 Mart 1915

Savaş Gemileri Çanakkale Boğazı'nı Ağır Bir Şekilde Vuruyor¹⁴

Saros Körfezi'ndeki Queen Elizabeth Asya ve Avrupa Kalelerini Bombalıyor

The New York Times'a Özel Telgraf

Atina, 7 Mart, (London Morning Post'a Telgraf), Dün Çanakkale Boğazı'na yapılan bombardıman *Queen Elizabeth* dahil altı İngiliz savaş gemisinin *Saros Körfezi'*ne doğru yarımadanın Avrupa istihkâmlarına ve *Bolayır'daki* tabyalara açtığı ağır ateşle öğleden sonra saat 1:00'de başladı. Daha küçük ebatlı olan Fransız savaş gemileri operasyondaki savaş gemilerine destekte bulunarak *Erenköy'deki* bataryaları bombaladı.

İngiliz kruvazörü *Saphire*, *Edremit Körfezi'ndeki* çeşitli istihkâmları topa tuttu. (Yaklaşık olarak İzmir'in 80 mil kuzeyinde.) Çanakkale Boğazı'ndaki mayın tarama işi sistematik bir şekilde devam etmekte olup bu mayınların Türklerin ifade ettiği kadar çok sayıda olmadığı anlaşılmıştır. Bombardıman esnasındaki Türk kayıplarının çok fazla olduğu ve birçok yaralının İstanbul'a gönderildiği söyleniyor.

İzmir'e Donanma Operasyonları

İtilaf donanmasının diğer bir filosu da önceki gün birkaç İngiliz savaş gemisi ve muhribin *Vryoule'*ye varmasıyla *İzmir Körfezi'nde* operasyona başladı. İzmir'e yönelik bir bombardımanın başlamak üzere olduğu haberi orada yaşayan halkın genel bir göçüne sebep oldu. *Vryoule* alargasında yatan 5'i Yunan, 1'i Alman altı vapurun çağrılmasıyla savaş gemileri körfezdeki çeşitli Türk bataryalarına ateş açtılar. Gemiler aynı

şiddetle karşılık gördü. *İzmir Körfezi'*ne sorunsuz bir şekilde yanaşılması için mayın tarama operasyonlarına başlanılmış durumda.

11 Mart 1915

***Çok Sayıda Çanakkale Boğazı İstihkâmı Düşürüldü*¹⁵**

Sıkıntı Yaratan Erenköy Tepe Bataryaları Susturuldu; En Büyük Gemi Operasyonda

Paris, 10 Mart, Atina'dan Matin'e ulaşan bir telgraf kötü hava koşulları sebebiyle dün sabah kesilen İtilaf donanması Çanakkale operasyonunun öğleden sonra şiddetli bir şekilde yeniden başladığını bildiriyor. Savaş gemilerinin kendilerine sıkıntı yaratan *Erenköy* tepelerindeki Türk bataryalarını susturarak Boğaz'da daha da ilerlediği kaydediliyor. Fransız savaş gemilerinin operasyonları yakıt ve mühimmat alma ihtiyacından dolayı birkaç saat ertelendi. Dün Türk bombardımanının sebep olduğu bir şarapnel parçası Çanakkale Boğazı'nda İtilaf donanmasıyla birlikte operasyon yürüten Fransız birliği komutanı *Koramiral Guepratte'nin Suffren'deki* yönetimi esnasında ayağına tesadüf etti. Bozcaada'dan *Petit Parisient'e* gönderilen bir telgraf geminin mayınlı bölge sınırlarına girerek cüretkar bir manevra yaptığını ifade ediyor. Birkaç bombanın savaş gemisine isabet ettiği rapor edilmekle beraber geminin uğradığı zararın boyutundan bahsedilmiyor.

Bozcaada kaynaklı bir rapor dünkü operasyonlardan sonra İngiliz komutanı Amiral *Carden'in Dardanel'in* düşürülmesindeki yardımlarından dolayı Fransız savaş gemisi *Gaulois'i* takdir ettiğini kaydediyor. Verilen zararın önemsiz olduğu söylenmesine rağmen *Gaulois* iki adet altı inçlik bombayla Türk bataryalarını susturdu.

12 Mart 1915

***Çanakkale Savunması Günden Güne Zayıflıyor*¹⁶**

İtilaf Donanması Tarafından Daha Fazla Kale Hasara Uğratıldı; Gece Mayın Temizleme Operasyonu; Kruvazörler Gemileri Koruyorlar; Durumun Farkına Varıldıkça İstanbul'daki Panik artıyor.

Londra, 12 Mart Cuma, Bozcaada'dan gelen haberler Çanakkale Boğazı'ndaki Türk bataryalarının gittikçe zayıfladığını ve İtilaf savaş gemilerinin açtığı son bombardımanın Çanakkale'deki istihkâmlara kötü şekilde zarar verdiğini bildiriyor. İki büyük kruvazör mayın temizliği yapan gemileri koruyarak geceyi Boğaz'da geçirdi.

13 Mart 1915

İstanbul,¹⁷ 8 Mart Pazartesi, (Berlin yoluyla, 11 Mart ve Londra, 12 Mart), İngiliz savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndaki Türk mevzilerine yönelik ateşi genel olarak iyi yönetilmekle birlikte ara sıra etkisiz kalıyor. Nişancılıkta epeyce ilerleme kaydeden Türkler Osmanlı bataryalarına yaklaşan İngiliz gemilerini ihtiyata zorladılar. *Associated Press*'in bir muhabiri 5 Mart'ta *Kilid Bahir*'deki mevzilere yönelik bombardımanı gördü. İki tarafın da ateşini izleyen muhabir atışların nasıl düştüğünü not etti. Saldıran gemiler *Agamemnon* türündeki İngiliz gemileriydi. Bombardıman 11:50'de başladı ve İngilizlerin öğleden sonra çekildikleri saat olan 4:25'e kadar sürdü. İngiliz ateşi oldukça dağınıktı. Ateşin bir kısmı *Dardanel* ile Boğaz'ın Avrupa yakasındaki diğer bölgelerine yönelikti. Mevzilere verilen zarar son derece hafifti. *Kilid Bahir*'deki İngiliz bombardımanı genel olarak iyi idare edilmesine rağmen çok etkili değildi. Yaklaşık otuz ağır mermi içinde on tanesi Türk bataryalarına yakın düşerken, diğerleri kısa kaldı. Mermilerin çoğu su kenarına çarptı. *Kilid Bahir* bataryalarının menziline girmeyi göze alan bir İngiliz gemisi isabetli ateşe maruz kalarak aceleyle geri çekildi. Günün geri kalan bölümünde bu bataryaların menziline girilmedi.

İngiliz Gemilerinin Kıl Payı Kurtuluşu

Öğleden sonra geç vakitlerde diğer iki İngiliz gemisi gizli bir Türk bataryasının menziline girdi ve sahil atışından kıl payı kurtuldu. Bütün öğleden sonra Boğaz'ın içindeki İngiliz gemileri aktif olarak manevra yapmak zorunda kaldılar. Çünkü herhangi biri durur durmaz üzerine oldukça kesif bir Türk ateşi çekiyordu. İngilizlerin bu uyarıyı tecrübe edindikleri açtı. Öğleden sonra 3:45 civarında İtilaf devletlerinin birkaç deniz uçağı keşif uçuşu yaptı. Gözlemcilere göre Boğaz'ın Avrupa yakasında bir köy bombalanmıştı. Üzerlerine ateş açılan uçak gemileri geri çekildiler.

14 Mart 1915

Erken Bombardıman Etkisiz Oldu¹⁸

Muhabir, İngiliz Gemilerinin Ateşinin Dağınık Olduğunu Bildiriyor

*Çanakkale Boğazı, 7 Mart Pazar, (İstanbul yoluyla, 8 Mart; Berlin, 9 Mart ve Londra, 13 Mart), İngiliz gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndaki kalelere yönelik bugünkü ateşi dağınık ve etkisizdi. Kıyıda *Associated Press* muhabirinin bulunduğu hakim noktadan bakıldığında İngiliz top mermilerinin uzağa düştüğü görülüyordu. Bugün öğleden sonra ilk vakitlerde (7 Mart) Türk ateşi bir İngiliz savaş gemisini *Saros Körfezi*'nden geri çekilmeye zorladı. Boğaz'da Türk mevzilerinin*

bugünkü bombardımanı dünkü yapılan ateşten daha fazla zarara yol açmadı. Yaklaşık 9:20 sularında dretnot tipinde dört İngiliz gemisi Asya yakasında, *Dardanel* açıklarında bir noktada yerlerini aldılar. Ateşleri çok dağınıktı ve son üç günde olduğu gibi etkisizdi. Bugünkü operasyonlar boyunca İngiliz bombardımanı *Hamidiye* ve *Dardanel*'deki kaleler ile *Kilid Bahir*'deki tabyalara yoğunlaştı. Bombardıman düzensizdi ve top mermileri çoğunlukla hedeflerin uzağına düşüyorlardı. Ateş öğleden sonra 4:35'te son buldu. Sabah 10:15 sularında İngiliz gemileri *Dardanel* ve *Kilid Bahir* istihkâmlarının menziline girdiyse de hemen karşılık verildi. Vurulan iki İngiliz gemisi derhal ateş menziline uzağına çekildiler. Bu operasyona katılan gemilerin dördü de istihkâmlara ve tepelerde mükemmel yerlerde gizlenmiş olan havan toplarının bulunduğu Türk bataryalarına rastgele ateş açarak koy etrafında manevra yaptılar... Türk tıp subaylarından 5 Mart cuma günü Çanakkale Boğazı bombardımanı sonucunda hiç kimsenin yaralanmadığı bilgisi elde edildi.

İngiliz ve Fransız Donanma Bakanlıkları İtilaf donanmasının Türk savunmalarına karşı yaptığı operasyonlardan iki gün sonra 9 Mart'ta yayınladıkları bildirimlerinde, 7 Mart'taki operasyonda *Hamidiye 1* ve *Hamidiye 3* tabyalarının İngiliz savaş gemilerince bombalandığını ayrıca *Dardanus Tepesi* üzerindeki bataryaların Fransız gemileri tarafından susturulduğunu açıkladılar. İtilaf donanmasındaki bu üç geminin *Lord Nelson*, *Armagedon* ve *Gaulois* olduğu ve her birinin üçer kez vurulduğu bildiriye eklendi.

15 Mart 1915

***Berlin'in Savaş Haberleri*¹⁹**

Çanakkale Boğazı'nı Top Ateşine Tutan Bütün Gemiler Vuruldu

Berlin, 14 Mart (Sayville. L.I' a telsiz telgrafla), Overseas News Agency tarafından bugün aşağıdaki haber geçildi: "Atina kaynaklı haberler Çanakkale Boğazı'nın iç istihkâmlarına yönelik bombardıman esnasında İtilaf devletlerinin saldırıya katılan bütün savaş gemilerinin vurulduğunu bildiriyor..."

16 Mart 1915

***Çok Sayıda Müttefik Gemisinin Zarar Gördüğü Söyleniyor*²⁰**

Berlin'e Gelen Telgraflar Çanakkale Boğazı'ndaki Operasyonlarda Gemilerin Vurulduğundan Bahsediyor; Bir Çok Zayıat Var; Yaralılar Malta'ya Götürüldü; Atina'daki Söylentiler Jön Türk Liderlerine Karşı

Hoşnutsuzluğun Arttığı Yönünde

Berlin 15 Mart, (Londra kanalıyla 16 Mart Salı), İstanbul kaynaklı bir raporda şunlar ifade ediliyor: “İngiliz savaş gemileri *Agemennon*, *Lord Nelson*, *Cornwallis*, *Dublin* ve Fransız gemileri *Bouvet*, *Suffren* ve *Saphir*, Çanakkale Boğazı’ndaki savaşta zarar görmüştür. İngiliz savaş gemisi *Queen Elizabeth* üç ağır bomba ile vurulmuştur. Hastane gemisi *Canada* çok sayıdaki yaralı ile birlikte *Malta*’ya doğru yola çıktı.”

Berlin,²¹ *15 Mart, (Sayville, L.I’ya telgrafla)*, Bugün *Overseas News Agency*’nin yayın için verdiği bilgilerden bazıları şöyle:

“*İstanbul* sekiz İngiliz savaş gemisinin hasara uğradığını, Çanakkale Boğazı’ndaki çarpışmalarda yaralanan çok sayıdaki İtilaf askerinin *Malta*’ya götürüldüğünü ve şu anda Çanakkale’de hiçbir düşman askerinin bulunmadığını bildiriyor. Aynı rapora göre “İzmir’e yönelik taarruz başarısızlıkla sonuçlanmış ve bombardıman iki gün önce durmuştur.”

Atina kaynaklı bir raporu referans olarak gösteren, *Copenhagen Politiken*’e göre Çanakkale Boğazı savaşlarındaki İngiliz donanma zayıyatı şu şekildedir: iki torpido bot destroyeri ve batan üç mayın tarayıcısı, kullanılmaz hale gelen dört savaş gemisi ile ölü veya yaralı 450 asker. *Milan*’dan *Overseas News Agency*’ye gönderilen raporlar Çanakkale Boğazı’ndaki İtilaf donanmasının yapılan bombardımanı destekleme noktası olarak Yunan adalarını kullandıkları için Yunanistan’ın İngiliz ve Fransız hükümetlerini protesto ettiğini bildiriyor.

17 Mart 1915

İngiliz Kruvazörünün Çanakkale Boğazı’nı Vuruşu²²

Amethyst’in Dar Geçidi Zorladığı Bildiriliyor; Birkaç Kez Vuruldu; Mayın Tarayıcı Havaya Uçtu; Alman Raporları Ağır İngiliz Zayıyatından Bahsediyor; Yeni Türk Bataryaları Susturuldu

Londra, 17 Mart Çarşamba, Çanakkale Boğazı ve İzmir operasyonları hakkında son günlerde hiçbir resmi rapor yayınlanmadı. Kamuoyu önemli ölçüde *Atina*’dan gelen haberler vasıtasıyla bilgileniyor. Küçük İngiliz kruvazörü *Amethyst’in* dar geçidin doğu yakası sonunda bulunan *Nagara*’ya kadar Boğaz’a girdiği bildiriliyor. *Bozcaada*’dan *The Daily Telegraph*’a gönderilen 15 Mart tarihli bir bültende şunlar kaydediliyor: “İngiliz kruvazörü *Amethys*’e umulmadık bölgede bulunan bir sahra topu tarafından ateş açıldı. Yakın mesafeden birkaç kez vurulan kruvazörde bulunan on dokuz kişi öldü ve bir kaçı da yaralandı. Hasara

uğrayan geminin savaş etkinliğinde bir azalma meydana gelmedi.

Selanik'ten The Daily Mail'e gönderilen bir telgraf geminin dar geçitteki heyecanlı operasyonu esnasında *Amethys'nin* yirmi iki kez vurulduğunu, mermilerden üçünün alt tarafa isabet ettiğini ve İtilaf donanmasına tekrar katıldığında geminin su almaya başladığını bildiriyor. Çanakkale Boğazı girişi yakınındaki *Bozcaada'dan* gönderilen bir *Reuters* raporu balıkçı gemilerinin savaş gemileri koruması altında Çanakkale Boğazı'nda mayın temizleme çalışmalarına katıldıklarını ifade ediyor. Mayına çarpan bir İngiliz balıkçı gemisi havaya uçmuş. Buradaki bazı çevrelerde donanmanın Boğazı geçmesi halinde Türklerin İstanbul'u bombardımandan korumak amacıyla silahlarını bırakacakları yönünde bir inanç söz konusu.

18 Mart 1915

İstanbul'a Giden Yol²³

Modern çağların en görkemli deniz operasyonunda umut ve belirsizlikle karışık bir tonda perde yavaşça indi. İtilaf donanması 19 Şubat'ta Çanakkale Boğazı'ndan İstanbul'a doğru yol almaya başladı. İki hafta boyunca *İngiliz ve Fransız Donanma Bakanlıkları* düzenli olarak operasyonun gidişatı hakkında raporlar yayınladılar. Daha sonra duyuruları daha seyrek ve daha az aydınlatıcı hale geldi. Sonuncusu 9 Mart'taydı. Dört kruvazör tarafından desteklenen İngiliz süper dretnotu *Queen Elizabeth'in* iç istihkâmları bombalamak amacıyla iç kesimlere kadar ilerlediği bildiriyordu. Dün yayınlanan duyuruda ise görünüşte istihkâmlara verilen zararla ilgili bir araştırma yapmak için hemen hemen doğunun son noktasına kadar giden *Kruvazör Amethyst'in* zayıyatıyla alakalı bilgiler vardı. Raporlardan anlaşıldığı kadarıyla bu esnada Türk başkenti henüz iç Anadolu'da bir yere taşınmamıştı ve Atina'daki bir Alman muhabiri Türklerin Çanakkale Boğazı girişindeki *Kum Kalesi'ne* yeni ağır silahlar yerleştirdiğini bildiriyordu. O noktadaki direncin başlangıçta tamamıyla ortadan kaldırıldığı düşünülürdü. Şu anda hiçbir şey açık değil. İngiliz uzmanlar donanmanın ne kadar güçlü olursa olsun tek başına Boğazı geçip geçemeyeceği hususunda ayrılmış görünüyor. Askeri birlikler ve kuşatma topları Türklerin kara bataryalarını ele geçirmek için gerekli olabilir... Düşmanın İstanbul yolu her zaman zor ve tehlikelerle dolu olmuştur.

Çanakkale Boğazı,²⁴ 12 Mart Cuma, (İstanbul kanalıyla 14 Mart ve Londra kanalıyla 17 Mart), İngilizler bugün Çanakkale Boğazı'ndaki mayın temizleme operasyonları esnasında bir aksilikle karşılaştı. Üç

mayın temizleme gemisi ile bir başka gemilerini kaybettiler. Koruması eşliğinde operasyonların sürdürüldüğü İngiliz kruvazörü, önemli ölçüde zarara uğradı. Bu kruvazörün kimliği henüz tespit edilemedi. İngiliz gemileri geçen gece saat 11.00 civarında Boğaz'ın girişindeki *Kum Kale*'ye geldiler. Kruvazör projektör eşliğinde ağır bir bombardımana başladı. Bir süre devam eden bombardımanın herhangi bir etkisi olmadı.

Bu sabah saat 8:00'de sahilden mayın tarayıcılar fark edildi. Türk topçuları onların yaklaşmasına izin verdiler ve sonra ateş açtılar. Üç mayın tarama gemisi battı ve bir kruvazör hasara uğradı.

İncelemelerde bulunmak üzere mayınlı alana gönderilen bir salapurya, mayına çarparak battı. Topçu ateşi son derece şiddetli bir şekilde sabah saat 5:00'a kadar sürdü. İtilaf donanmasının bugün başka bir bombardımanı olmadı. Bir savaş gemisi sabah saatlerinde koya girdiyse de kısa sürede geri çekilmek zorunda kaldı. 8, 9 ve 10 Mart'ta herhangi bir bombardıman gerçekleşmedi.

Berlin,²⁵ 17 Mart, (*Sayville L.I.'ya telsiz telgrafla*), *Overseas News Agency* tarafından yayınlanmak üzere bugün verilen bilgiler şunları kaydediyor: "*İstanbul*'dan *The Vossische Zeitung*'a gönderilen özel bir savaş bülteni, Çanakkale Boğazı bombardımanındaki tedrici gevşekliğin Boğazı zorlama operasyonunun tamamen bitirilmesine ilişkin durumun ön safhası olduğunu belirtiyor. Son birkaç gün içinde kalelere yönelik bazı önemsiz operasyonların yapıldığı ve Boğaz girişinin dış kesimindeki mayın temizleme teşebbüslerinin başarısızlıkla sonuçlandığı ifade ediliyor. *Milan* gazetesine gönderilen bir *Atina* raporu 13 Mart'a kadar İngiliz-Fransız donanmasına ait on bir geminin Çanakkale Boğazı istihkâmlarından açılan ateş sonucunda hasara uğrayarak *Limni Adası*'nda yedeğe alındıklarını iddia ediyor.

19 Mart 1915

Çanakkale Boğazı Kesinlikle Geçilemez²⁶

Mareşal von der Goltz Türklerin Boğazı Nasıl Müdafaa Edeceğini Bildiğini Söylüyor; Saldırıdaki Sükunet Devam Ediyor; Londra Daha Büyük Bir Güçle Yakında Saldırıya Yeniden Başlanacağını Düşünüyor; Kötü Hava Koşulları Erteleme Sebebini Açıklayabilir

Londra, 19 Mart Cuma, *Atina* kaynaklı bir mesaja göre Çanakkale Boğazı ve İzmir bombardımanlarında geçici bir sessizlik var. Bu hareketsizlik için herhangi bir gerekçe ortaya koyulmasa da sükunetin elverişsiz hava şartlarından kaynaklandığı tahmin ediliyor. Türkler

istihkâm ve bataryalarına verilen zararı gidermek için bu sessizliğin avantajını kullanıyorlar ve Alman Mareşali *Baron von der Goltz*'la beraber Boğazın geçilemez olduğu hususundaki güvenlerini ifade ediyorlar. Bununla birlikte yeni mühimmat takviyesi alır almaz gemilerin daha büyük bir güçle operasyona tekrar başlayacakları düşünülüyor.

Daily Mail'in *Bozcaada* muhabiri İtilaf donanmasının Bozcaada ile anakara arasındaki alanı tamamıyla keseceğini bildiriyor. Sinyal bayraklarının dalgalanması ve helyografların patlaması donanmaya bir gala görüntüsü veriyor. Muhabir şöyle devam ediyor: "Türklerin sürekli olarak denize mayın bırakmaları sebebiyle Çanakkale Boğazı'ndan 11 mil ileride olan mayın temizleyicilerinin görevi güçleşiyor. Mayın temizleyiciler deniz uçaklarıyla destekleniyorlar."

Daily Telegraph'ın *Atina* muhabiri Türklerin Çanakkale Boğazı'nda obüslere sahip olduklarını ve bunların tehdit noktalarında yoğunlaştırılabileceklerini bildiriyor. Bütün Çanakkale Boğazı bataryaları tamamıyla Almanlar tarafından çalıştırılıyor. Amsterdam'dan *Reuter Telgraf Şirketine* gönderilen bir mesaj, (*Berlin Vossinche Zeitung aracılığıyla*) çarşamba günü İstanbul'daki Alman Elçiliği'nde yapılan bir toplantıda *Baron von der Woltz* tarafından yapılan bir konuşmadan aşağıdaki alıntıyı verdi: "Türkler, Çanakkale Boğazı'nda hazırlıkları yapılan yeni saldırıları nasıl püskürteceklerini biliyorlar. Gelecekteki tarihçilerin Türklerin Çanakkale savunmasını öveceklerine eminim. Şu ana kadar Çanakkale Boğazı savaşından çıkardığım sonuç orta kalibrelik kıyı toplarının zırhlı gemiler karşı çok etkili olduğudur."

***Fransız Denizaltısı Çanakkale Boğazı'nda Battı*²⁷**

Londra, 19 Mart Cuma, 2:10 a.m., Fransız Çanakkale Boğazı Donanması *Amirali Guepratte*, *Daily Telegraph*'ın *Bozcaada* muhabiriyle yaptığı bir mülakat esnasında Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan bir Fransız denizaltısının kaybını açıkladı. Şimdiye kadar hakkında bir bilgi verilmemiş olsa da olay bir süre önce meydana gelmişti. Fransız Amirali muhabire, girişimin (önceden Alman kruvazörü *Goben* olan) *Sultan Selim* kruvazörünün batırılması amacını taşıdığını söyledi ve denizaltının suya dalarak başarılı bir şekilde Asya kıyısının *Nagara*'da çıkıntı yaptığı köşeye doğru boğazı kat ettiğini anlattı; "Bir denizaltı periskop yardımı olmadan kıvrıntılı bir geçitte ilerlemeye çalıştığı esnada bazı yanlış hesaplamalar sebebiyle kayalık kıyıya çarptı ve bu

durum denizaltıyı yüzeye çıkmaya zorladı. Denizaltı su yüzüne çıkar çıkmaz istihkâmlar açtıkları ateşle onu batırdı. Mürettebatının sadece birkaçı kurtulabildi, bunlar da esir alındı.”

Çanakkale Boğazı'ndaki mevcut durumu göz önünde bulunduran *Tuğamiral Guepratte* şöyle devam etti: “*Kepez Burnu*'na dek Boğaz'ın suyu temizdir ki, bu noktaya kadar donanmanın bütün gemileri güvenle ilerleyebilirler. Bununla beraber ana mayın alanları ana kıyı savunmalarının da bulunduğu *Çanak Kalesi* ve *Kilid Bahir* arasındadır. Kara kuvvetlerinin yardımına ihtiyaç duyulmasına rağmen bunlar ortadan kaldırıldığında gerisi kolay olacaktır. Üstlenilen sorumluluğun nihai başarısı için hiçbir şüphe kalmayacaktır...”

20 Mart 1915

Müttefiklerin Beş Savaş Gemisi Çanakkale Boğazı'nda Battı veya Ağır Hasara Uğradı²⁸

The Irresistible (İngiliz), *The Gaulois* (Fransız), *The Ocean* (İngiliz), *The Bouvet* (Fransız), *The Inflexible* (İngiliz)

Perşembe günü Çanakkale Boğazı'nda mayınlar sebebiyle batan üç gemi dretnot öncesi dönemin ürünü olup eski tarz gemi inşaatının mamulleri idiler. Savaş başladığı esnada bu tür gemilerden İngiltere'nin 40, Fransa'nın ise 21 tane vardı. On beş yıl öncesine kadar bu gemilere kendi sınıflarının en dehşetlileri olarak bakılıyordu. Yuvarlak zırhlı ve tek toplu olan önceki gemilerin yerine meyilli ve kapalı zırh ile çift top mevkisi ilk kez bu gemilerde kullanılmaya başlanmıştı.

Irresistible, 1 Ocak'ta İngiliz Kanalı'nda *Portsmouth* açıklarında torpillenen *Formidable*'nin kardeş gemisi idi. 18 deniz mili hızına ulaşabilen geminin 780 kişilik mürettebat ve 15.000 tonluk su taşıma (*displacement*) kapasitesi vardı. Ana bataryalarından dördü 12, on ikisi ise 6 inçlik toplardan oluşuyordu. Yardımcı bataryalarının on altısı 12'lik (ağır), ikisi 12'lik (hafif), altısı ise 3'lük toplardan meydana geliyordu. Yapımına 1898'de başlanan ve 1902'de tamamlan *Irresistible* sonradan tamir görmüştü.

Ocean ise ekim ayında *İngiliz Güney Pasifik Filosu*'na katılmak için gönderilen fakat *Şili* yakınlarındaki *Coronel Savaşı*'nda *Von Spee* komutasındaki Alman filosu tarafından imha edilen *Canopus*'un kardeş gemisi idi. Bu tarz gemilerin 12.950 tonluk su taşıma (*displacement*) kapasitesi vardır. 18.5 deniz mili hızına ulaşabilen *Ocean* 750 kişilik mürettebat alıyordu. Ana ve yardımcı bataryaları *Irresistible*'la aynı olan

Ocean'ın inşasına 1898'de başlanmış, 1900'de tamamlanmıştı. Bu gemi de sonradan tamir görmüştü.

Bouvet, İngiliz savaş gemilerinden daha eski ve daha hafifti. 1896 yılında yapımına başlanmış ve 1898'de tamamlanmıştı. 17 deniz mili hızına çıkabilen geminin 12.205 ton su taşıma (*displacement*) kapasitesi vardı ve 630 kişilik mürettebat alabiliyordu. Ana bataryasında iki adet 12, iki adet 10.8, sekiz adet 5.5 ve sekiz adet 4 inçlik topa sahipti.

Irresistible'ın yerine geçmek için Çanakkale Boğazı'na gönderilen *Implacable* kendi sınıfındaki gemilerin sonuncusuydu. *Ocean*'ın yerini almak için gönderilen *Queen* de *Irresistible* ile aynı tonaj, hız ve silah kapasitesine sahipti.

Fransa tarafından Çanakkale Boğazı'na gönderilen ve kısmen daha küçük bir savaş gemisi olan *Henri IV*'ün yapımına ise 1897'de başlanmış ve gemi 1902'de tamamlanmıştır. Ağırlığı 8.950 ton olan *Henri IV*'ün ana bataryası iki adet 10.8 ve on adet 5.5 inçlik toplardan oluşmaktaydı.

***Irresistible, Ocean ve Bouvet Boğazda Mayına Çarparak Battı*²⁹**

Diğer Gemiler Kullanılamaz Hale Geldi

Gaulois ve Inflexible İş Görmez Halde ve Türkler Diğer Gemilerin de İsabet Aldıklarını Söylüyorlar; Yüzen Mayınlar Yaygın Tahribat Yaptı; Yılmayan İngilizler Kayıp Gemilerin Yerlerine Yenilerini Gönderiyor; Amiral Carden'in Görevi Son Buldu; Donanma Bakanlığının Raporu: De Robeck Donanmaya Vekalet Edecek; Amiraller Fransız Sancak Gemisinde Müzakere Ediyorlar

Bozcaada, 19 Mart (London Daily Chronicle'a mesaj), Fransız sancak gemisi *Suffren*'de bir toplantı düzenleniyor. İngiliz ve Fransız amiraller ve kaptanlar gemide toplandılar. Önemli bir harekât muhtemel.

Londra, 19 Mart, İtilaf donanmasının üç savaş gemisi -ikisi İngiliz Irresistible ile Ocean ve Fransız, Bouvet- diğer yedi savaş gemisiyle birlikte Çanakkale Boğazı'nın dar geçidinde dün öğleden sonra istihkâmlara saldırırlarken denizdeki mayınlarca havaya uçurularak battılar. İngiliz savaş kruvazörü Inflexible ve Fransız savaş gemisi Gaulois, Türk istihkâmlarının top mermileriyle vurulup zarar gördüler. Bouvet'in mürettebatlığını yapan 630 askerden hemen hemen hepsi mayına çarptıktan sonra üç dakika içinde sulara gömülen gemiyle birlikte battı. Gemide bir de iç patlama meydana geldi. Mürettebat yoğun ateş altında diğer savaş gemilerine taşınırken batan İngiliz savaş

gemilerinde bulunan 1500 askerden çok azı kayboldu. *İngiliz Donanma Bakanlığı* harekâtın büyüklüğünü göz önünde bulundurarak zayıatın ağır olmadığını belirtti.

Donanma Bakanlığı'nın raporuna göre gemilerin kaybolduğu sular mayınlardan temizlenmesine rağmen Türkler tarafından başıboş bırakılan diğer mayınlar akıntıyla sürüklenerek Çanakkale Boğazı'nın iç tarafında toplanan İtilaf gemileri için felakete neden olmuştu. Resmi rapora göre operasyonun Türk istihkâmları üzerindeki etkisi tam olarak bilinmiyor. Donanma Bakanlığı, kayıp gemilerin yerlerini almak için *Queen* ve *Implacable*'in gönderildiklerini bildiriyor. Aynı zamanda donanmanın komutası için Amiral de Robeck'in Amiral Carden'in yerine geçirildiği kaydediliyor. Carden'in görevden alınma sebebi olarak hastalığı ileri sürülmüştür. Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonlar devam etmektedir. Saldırının bugün yeniden başlayacağı düşünülüyor.

Donanma Bakanlığı'nın Raporu:

Donanma Bakanlığı'nın açıklaması şöyle:

"18 Mart'taki Çanakkale Boğazı'ndaki harekâtların kaydı: Boğaz içinde mayın temizleme operasyonuna son on gündür devam edilmektedir. Dün (perşembe) sabah Boğaz'daki kalelere İngiliz ve Fransız donanmaları tarafından genel bir saldırı yapıldı. 10:45'te *Queen Elizabeth*, *Inflexible*, *Agamemnon* ve *Lord Nelson*, J., L., T., U., ve C., kalelerini bombaladılar. Bir taraftan da *Triumph*, *Prince* ve *George F.*, E., ve H., bataryalarına ateş açtılar. Havan ve sahra toplarından gemilere yoğun ateş açıldı. Saat 12:22'de *Suffren*, *Gaulois*, *Charlemagne* ve *Bouvet*'ten oluşan Fransız deniz filosu Çanakkale Boğazı'nda ilerledi ve yakın menzilden istihkâmlarla mücadeleye girişti. J., U., F., ve E., istihkâmları sert biçimde karşılık verdi. İstihkâmların ateşi boğazın içindeki 10 savaş gemisi tarafından susturuldu. Harekâtın bu bölümünde bütün gemiler birkaç kez isabet aldılar. Öğleden sonra saat 1:25'e geldiğinde bütün istihkâmlar ateşi kesti. *Vengeance*, *Irresistable*, *Albion*, *Ocean Swiftsure* ve *Majestic* Boğaz'ın içindeki altı eski savaş gemisini rahatlatmak için ilerledi."

Bouvet ve İki İngiliz Gemisi Battı

"Cesurca istihkâmlarla mücadeleye eden Fransız filosu dışarı çıkarken *Bouvet* sürüklenen bir mayın tarafından havaya uçuruldu. Üç dakikadan az bir sürede *Erenköy*'ün 36 *fantom*³⁰ kuzeyinde battı. Öğleden sonra saat 2.36'da, yardımcı savaş gemileri ateş açan istihkâmlara yönelik saldırıyı yeniledi. Mayın temizleyicilerinin

harekâtları sürerken istihkâmlara saldırıya devam edildi. Öğleden sonra saat 4:09'da *Irresistible* yan yatarak savunma hattından ayrıldı ve saat 5:50'de muhtemelen sürüklenen bir mayına çarparak battı. Saat 6:05'te *Ocean* da bir mayına çarparak battı. Mürettebatlarının hemen hemen hepsi yoğun ateş altında tahliye edilen her iki gemi de sulara gömüldü. *Gaulois* top ateşiyle tahrip edildi. *Inflexible* ön kontrol pozisyonundayken ağır bir top mermisiyle vuruldu. Karanlık çöktüğünde istihkâmların bombardımanı ve mayın tarama çalışmaları sona erdi. Uzun süre ateş altında kalan istihkâmlara verilen tahribatın boyutu hâlâ bilinmiyor. Daha sonra yeni bir rapor yayınlanacak.”

Mayınları Akıntı Sürükledi

“Gemi kayıplarına temizlenmiş alanlara akıntıyla sürüklenen mayınlar sebep oldu. Bu tehlikeli durum üzerinde özenle durulacaktır.”

Harekâtın büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda İngilizlerin personel zayıtı büyük değildi. Fakat *Bouvet*'in bütün mürettebatı gemiyle birlikte battı. Görünüşe göre mayının çarpmasıyla geminin içinde bir patlama meydana gelmişti. Kayıp gemilerin yerlerini almaları ve İngiliz donanmasının eski gücüne kavuşmasını sağlamak için İngiltere'den gönderilmiş olan *Queen* ve *Implacable*'in bölgeye varmaları bekleniyor. Mevcut deniz ve askeri kuvvetlerle bölgedeki harekâtlar devam ediyor. Bu ayın 16'sında hastalanan Amiral Carden'in yerine başkomutan olarak amiral yardımcısı rütbesiyle John Michael de Robeck atandı. Şu anda donanmaya Amiral de Robeck komuta ediyor.

21 Mart 1915

***Gemilerin Torpillendiği Söyleniyor*³¹**

Türkler Batan Savaş Gemileri ile İlgili Yeni Bir Açıklama Yaptı

İstanbul, Berlin kanalıyla (Londra'ya telgraf), 20 Mart, Yapılan resmî bir açıklama Çanakkale Boğazi'ndeki İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin “torpido” nedeniyle battığını ifade ile şöyle devam ediyor: “Yedi saat süren şiddetli bir savaş, tabyalarımızın (kale) başarısıyla sonuçlanmıştır. Toprak kalelerdeki hafif hasarın ötesinde istihkâmlarımız ciddi bir zarara uğramamıştır.

***Bouvet'ten 64 Mürettebat Kurtarıldı*³²**

Yetkililer Diğer Fransız Gemilerindeki Kaybın Az Olduğunu Bildiriyor

Paris, 20 Mart, (Londra yoluyla), Bugün öğleden sonra, perşembe günü Çanakkale Boğazi'nda batan Fransız savaş gemisi Bouvet

mürettebatından 64 kişinin kurtarıldığı açıklaması yapıldı. Resmi duyuru şöyle: “Fransız savaş gemileri 18 Mart’ta kısa mesafeden Çanakkale Boğazı’nın dar geçit kalelerine saldırdılar. Bu görevi azimle başardılar ve İngiliz denizcileri tarafından büyük övgü aldılar. *Amiral Gueprete, Bouvet*’in kaybıyla pahalıya mal olmasına rağmen Fransız bayrağının onurunun korunduğunu telgrafla bildirdi.

“Sağ kalanların sayısının 64 olduğu biliniyor. Birliğin diğer gemilerinde az sayıda ölü veya yaralı var.”

Bouvet, barış zamanında 638 asker kadrosuna sahipti. Bununla birlikte savaş zamanında bu sınıftaki gemilerin asker sayısını artırmak gelenektir. Bu yüzden savaş gemisindeki yaşam kaybı muhtemelen 600’ün üzerindeydi.

Rusya Çanakkale Boğazı’nda Yeni Bir Saldırıya Katılacak³³

Fırtına Operasyonları Durdurdu

Bouvet’ten Sadece 64 Mürettebat Kurtuldu

Inflexible’da 4 Subay Öldürüldü

Türkler Torpidoların Üç Savaş Gemisini Batırdığını İleri Sürüyorlar

Londra, 21 Mart Pazar, Bouvet, Ocean ve Irresistable savaş gemilerinin kayıplarıyla yüreklenen İtilaf deniz komutanları Çanakkale Boğazı’nı geçme girişimlerine yılmadan devam ediyorlar. Çabalarının devamında başarının geleceğinden eminler. Rus Karadeniz Donanması’nın da Boğaziçi’nin girişinde olduğu haberleri geliyor. Türkler Boğaz’daki istihkâm ve mayınların İtilaf gemilerini içeri sokmayacağını ifade ediyorlar. Bununla birlikte bazı kaynaklardan ulaşan ihbarlar Osmanlı başkentini donanmanın toplarından kurtarmak için Amerikan elçiliğinin arabulucu olarak görev almasına ilişkin görüşmelerin başlatıldığını ortaya koyuyor. Fransız savaş gemisi *Henry IV* ve İngiliz savaş gemileri *Queen* ve *Implacable* mayınlar tarafından batırılan gemilerin yerlerini almak için Doğu’ya doğru yoldalar. Zarar gören gemiler savaş mahallinde tamir ediliyorlar. En geç birkaç gün içinde Çanakkale Boğazı’ndaki donanma hiç olmadığı kadar korkutucu olacak.

Mürettebatının sadece 64’ünün kurtulduğu *Bouvet* vakası haricinde perşembe günü bombardımandaki zayıatın hafif olduğu söyleniyor. *İngiliz Donanma Bakanlığı*, dün gece *Irresistable*’daki subay kayıplarını yayınladı. Gemi batmasına ve mürettebatının da yoğun ateş altında tahliye edilmek zorunda kalınmasına rağmen liste sadece dört subayın

öldürüldüğü, birinin de yaralandığı bilgisini içeriyor.

Bozcaada'dan gelen bir mesaja göre cuma günü donanmaya ait altı savaş gemisi Boğaz'a tekrar girdi fakat elverişsiz hava koşullarından dolayı önceki günün bombardımanı tekrarlanamadı. Savaş gemilerinin yeniden Boğaz'a girmesindeki amaç muhtemelen Türklerin önceden uğradığı zararları telafi etmelerini engellemektir.

Mayınlar Sürekli Olarak Tehlike Yaratacaktır

Donanma Bakanlığı mayınlarla ilgilenmek için adımların atıldığını belirtiyor. Fakat uzmanlar Türklerin güçlü akıntının olduğu Boğaz'da salacak mayınları olduğu sürece gemilerin tehlikeye maruz kalacağı konusunda uyarılar yapıyorlar. Akıntıların yönü iyi biliniyor fakat büyük bir donanma hareketinde gemilerden birkaçı tehlikeli bölgeye girip Boğaz'ın her iki yakasına da ateş açarak donanmaya geniş bir hedef sağlamak zorundalar.

Üç gemi pahasına perşembe günü elde edilen sonuçlar hususunda muğlak resmi söylemler ışığında buradaki genel görüş deniz harekâtlarının etkin kara kuvvetleriyle desteklenmesine kadar Boğaz'ın geçilemeyeceği doğrultusunda. Birlik kullanmanın zamanı hususundaki Müttefik niyetleri yakından izleniyor. Donanma Bakanlığı, uygun anın geldiğini bildirdiği zaman büyük çapta bir ordunun Çanakkale Boğazı'nda Türk kuvvetlerine saldırmaya hazır olduğu biliniyor. Dün gece deniz sansür memuru, *Amiral Sackville Carden*'in Çanakkale Boğazı'nın bombardımanı esnasında öldürüldüğü veya yaralandığını bildiren raporun kesinlikle gerçeği ifade etmediğini belirtti.

22 Mart 1915

***Mayınlar Gece Bırakıldı*³⁴**

Türkler Kesiyor, Akıntı İtilaf Donanmasına Doğru Sürüklüyor

Londra, Pazartesi, 22 Mart, The Daily Telegraph'in Bozcaada muhabirine göre Çanakkale Boğazı'ndaki değişken akımlarla beraber sağa sola savrulan serseri mayınlar İtilaf donanması için önemli bir problem oluşturuyor. Türkler mayın temizleyicilerinin çalışmalarını engellemek amacıyla geceleri küçük tekneler gönderip mayınların bağlantı iplerini kesiyorlar ve bu mayınların bazıları Boğaz'daki akıntı tarafından savaş gemilerine doğru sürükleniyorlar. Muhabir Boğaz akıntısıyla millerce sürüklenen bu tür mayınlara Boğaz dışında da tesadüf edildiğini belirtiyor. Bir İngiliz mayın temizleyicisi tarafından Boğaz girişinin beş mil dışında iki mayın bulunmuş. Çanakkale Boğazı

akıntıları ile ilgili araştırma yapan İtilaf donanması seyir subayları tehlikeli bölgelerden uzak durulması için gemileri dolambaçlı rotalara yönlendiriyorlar.

Habere göre cuma günü hava fırtınalıydı ve *Mount Elias*'ın zirvesinden Boğaz'da altı savaş gemisi zorlukla görülebiliyordu. Sis görüş mesafesini önemli ölçüde azaltmış ve ters yönlü esen rüzgâr sebebiyle herhangi bir topçu ateşinin olup olmadığını söylemek imkansız hale gelmişti. *Queen Elizabeth*'in perşembe günü dolaylı ateşinin oldukça etkili olduğu rapor ediliyor. *Kum Kale*'de bulunan *Queen*, 12 mil uzaklıktaki *Çanakkale* ve *Kilid Bahir*'i dönüşümlü olarak bombalıyor. Bozcaada'dan *The Daily Mail*'e gönderilen bir yazı *Kilid Bahir* kalelerinin perşembe günü İtilaf gemileri bombardımanı ile etkisiz hale getirildiğini ifade ediyor. Bilgi doğrulanırsa bu İtilaf devletleri açısından önemli bir gelişme göstergesi.

İngiliz Raporu: 61 Kişi Kaybedildi³⁵

Londra, 21 Mart, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın resmi açıklamasına göre *Çanakkale Boğazı*'ndaki İngiliz zayiatı atmış bir ölü, yaralılar ve kayıplardan ibarettir. Bildiri şöyle devam ediyor: "Olumsuz hava şartları *Çanakkale Boğazı*'ndaki operasyonları kesintiye uğratmıştır. Deniz uçaklarının keşif uçuşları mümkün olmadığından ayın 18'inde yapılan bombardımanın kalelerde sebep olduğu hasar tam olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte büyük beklenti ve hesaplar bu duruma bağlanmamalıdır. Gezgin mayınların sebep olduğu kayıplar dolayısıyla saldırı o gün için devam ettirilip sonuçlandırılmamıştır. Ateş üstünlüğü sayesinde donanma gücünün kaleleri kontrol altına aldığı söylenebilir. Diğer tehlike ve zorlukların üstesinden gelineceği de muhakkaktır. Operasyonun bedelinin beklenenin ve öngörülenin ötesinde olduğu inancını haklı çıkaracak hiçbir şey olmamıştır. Atmış bir ölü, kayıp ve yaralılar İngiliz operasyon bilançosudur. Amiral de Robeck şunları bildirmektedir: "Fransız filosunun muhteşem hareketlerini yüksek dikkatlerinize sunmak isterim. Ağır kayıpları cesaretlerini kırmamıştır. Gemiler *Amiral Jueprat* tarafından inanılmaz bir kahramanlıkla yedeğe alınmışlardır.

Queen Elizabeth Vuruldu Mu?³⁶

Türkler İngiliz Donanmasının Kraliçesinin Dört Top Mermisiyle Vurulduğunu Söylüyor

İstanbul, 21 Mart, (Londra kanalıyla), Bugün Türk karargâhından yayınlanan resmi bir bildiri şunları ifade ediyor: "Çanakkale

Boğazi'ndeki savaşlar esnasında yapılan gözlemler Fransız savaş gemisi *Bouvet*'in iki ağır bomba ile vurulduğunu saptamıştır. El bombalarımızdan beşi *Queen Elizabeth*'e, diğer dördü de *Inflexible*'a tesadüf etmiştir.”

“Düşman Çanakkale Boğazı'na karşı bugün herhangi bir hareket teşebbüsünde bulunmamıştır.”

23 Mart 1915

Bombardımanın Bouvet'in Batmasına Katkısı Olduğu Söyleniyor³⁷

Alman Muhabiri Kalelerin Donanmanın Yoğun Ateşinden Çok Az Zarar Gördüğünü Belirtiyor; Gaulois Kötü Şekilde Hasara Uğradı; Fransa Cumhuriyeti, Gaulois'in Yerini Alması için Jauregulberry'i Gönderiyor

Berlin, (Londra yoluyla) 22 Mart, İstanbul'daki Wolff muhabiri perşembe günü Fransız savaş gemisi Bouvet ile iki İngiliz savaş gemisinin battığı çatışmanın bir tasvirini gönderdi. Kısaca şöyle yazmaktadır: Çanakkale Boğazı'nı geçmek için perşembe günü yedi saat süren top atışı düellosunda İtilaf çabaları zirve noktasına çıktı. Türk kaleleri etrafındaki tüm atmosfer patlayan top mermilerinin duman bulutları ve Fransız ile İngiliz savaş gemilerinin toplarıyla havaya saçılan toprak yığınlarıyla karardı. Yer millerce alan boyunca sarsıldı.

İtilaf devletleri sabah 11:30'da Boğaz'a girdi ve *Çanakkale Kasabası*'nı topa tuttu. Başlangıçta dört Fransız ve beş İngiliz savaş gemisi yer aldı. Saat 11:30'da İtilaf ateşi *Hamidiye* istihkâmı ve çevredeki mevziler üzerine yoğunlaştığında mücadele hat safhaya ulaştı. Güçlü kara istihkâmları üzerine modern deniz topçu saldırısı ilginç ve ürkütücü bir manzara ortaya çıkardı. İstihkâmlar bazen tamamen dumana bürünüyorlardı. Saat 14:00'da, İtilaf devletleri taktiklerini değiştirerek ateşlerini münferit bataryalar üzerine yoğunlaştırdılar. Fakat menzili bulmada güçlük çekecekleri açıldı. Toplarının çoğu kısa kaldı ya da istihkâmların üzerinden aşırıp kasabaya düştü. Saat 15:15'te bombardıman en sıcak noktasındayken Fransız savaş gemisi *Bouvet*'in kış kısmından batmakta olduğu görüldü. Bir müddet sonra pruvasının açık sulara sallandığı ve denizin dibine doğru gittiği fark edildi. Türk garnizon ve istihkâmlarından yükselen nidalar bu görüntüye eşlik ediyordu.

İtilâf torpido botları ve diğer tekneler kurtarma alanına hücum ettilerse de sadece birkaç mürettebatı kurtarabildiler. Bir top mermisiyle ciddi şekilde vurulan *Bouvet* aynı zamanda bir mayına

çarpmıştı. Bir top güllesi de ön güvertesine isabet etti. Direği vuruldu ve geminin üstüne düştü. *Bouvet* batarken Boğaz'ın ağzına gitmek için çaba sarf ediyordu. Fakat bu zordu, çünkü anlaşıldığı kadarıyla makinesi de hasar görmüştü. *Bouvet*'in batmasından hemen sonra bir İngiliz gemisi de tam orta yerinden vuruldu ve çatışmadan çekilmek zorunda kaldı. Daha sonra bir başka İngiliz gemisi kötü şekilde hasara uğradı ve saat 16:15'te Türk bataryasından açılan müthiş ateş altında çekildiği görüldü. Müttefikler kıyıya doğru sürüklenen gemiyi bir saat boyunca korumaya çalıştılar. Ancak tahribatın kaderine yazıldığı açıktı. Sekiz etkili vuruş bu gemi için durumun umutsuzluğunu ortaya koydu. Gemi top mermisi sağanağı altında Çanakkale Boğazı'nın ağzına doğru çekildi. Müttefikler menzil dışına çıkana kadar istihkâmlar ateşe devam ettiler.

Bu, Çanakkale Boğazı'na saldıran gemilerin uzun bir süre boyunca Türk toplarının menziline kaldıkları ilk gündü. Türk bataryalarının mükemmel nişancılığından dolayı sonuç İtilaf devletleri açısından korkunçtu. Bir kıyı bataryasını bile susturulmadan 2000 top mermisi atılmıştı. Sonuç Türklere güven aşıladı. Gelecek randevuyu soğukkanlılık ve dört gözle bekliyorlar.

24 Mart 1915

Bouvet Batarken Selamlandı³⁸

Fransız Savaş Gemisi Mürettebatının Ölüm Karşısındaki Cesareti

Paris, 23 Mart, Atina Patriss'in Bozcaada muhabirine göre 18 Mart'ta Çanakkale Boğazı'nda batırılan Fransız savaş gemisi *Bouvet*'in subay ve mürettebatı selam durup "*Fransa Çok Yaşasın!*" diye bağırarak gemileriyle birlikte denize gömüldü. Muhabir, *Bouvet* ve *Gaulois*'in saldırıya uğradığı harekâtı bu şekilde tasvir ediyor.

"*Bouvet*'in kaptanına tehlikeli mayın bölgesini geçmesi ve *Çanakkale* yolunu zorlaması emredilmişti. Böylece İtilaf devletleri *Nagara*'ya kadar Boğaz'ın sahibi olacaktı. Öğleden sonra saat 1:20'de *Bouvet* *Çanakkale*'den 5 mil uzaktaydı ve *Dardanus* istihkâmına ateş ediyordu. İki mayınlı bölge geçilmişti. *Gaulois* tüm toplarını ateşleyerek *Bouvet*'i takip etti. *Bouvet*'in komutanı hüner dolu bir manevrayla iki mayından kurtulduysa da üçüncü mayın cephanelik kısmından gemiye çarptı ve gemi battı. *Bouvet*'ten sağ kalan yedi mürettebat bir bota çıktı ve geceyi Boğaz'ın Avrupa yakasında bir körfezde geçirdiler. Bunlar ertesi gün bir İngiliz destroyer tarafından alındı. *Gaulois*'in kaptanı *Bouvet*'in batmakta olduğunu görünce bir an bile tereddüt etmeden "*tam yol ileri*" diye bağırды. Fakat gemisi sekiz kez vurulunca geri çekilmek zorunda

kaldı ve *Mavrais Adası*'nda demir attı.

Londra,³⁹ 24 Mart *Çarşamba*, Elverişsiz hava koşulları Çanakkale Boğazi'nda saldırının yenilenmesini engelliyor. İtilaf devletleri perşembe günü bombardımanda hasar gören *Gaulois*, *Inflexible* ve diğer gemileri onarmak için sükunetin avantajını kullanıyorlar. Bir *Havas* mesajına göre pazartesi günü Boğaz'dan esen bora sebebiyle İtilaf savaş gemileri demirleme yerlerinden ayrılmadılar. Kayıplara rağmen gemilerdeki mürettebatın moralinin mükemmel olduğu söyleniyor...

Aynı muhabire göre *Çanakkale*, *Hamidiye* ve *Kilid Bahir* istihkâmları hâlâ inatçı bir direnç ortaya koyacak kapasitedeler. Boğaz boyunca birkaç Türk kara bataryası konuşlandırıldı ve tehdit altındaki noktalara çabucak taşınabilsin diye Alman havan topları raylara yerleştirildi. Bunun, *Kum Kalesi* gibi perşembe saldırısından önce yok edildiği düşünülen istihkâmlardan yapılan ateşi açıkladığı sanılıyor. Diğer raporlar donanma bombardımanından sadece Boğaz'ın ikinci derecedeki savunmalarının hasar gördüğünü açıklıyor. Dar geçitteki istihkâmlar hasara uğramamı

25 Mart 1915

Türk Bombardımanı İtilaf Gemilerini Harap Etti⁴⁰

Muhabir, Kale Ateşlerinin Savaş Gemilerini Batırdığını Söylüyor

Çanakkale Boğazi, 18 Mart, (*İstanbul ve Berlin kanalıyla*, 21 Mart ve *Londra kanalıyla*, 24 Mart), *Bouvet* adlı bir Fransız savaş gemisi battı. İsmi bilinmemekle beraber sahile yanaşan bir İngiliz savaş gemisi de bombardımanla parçalandı. İtilaf devletlerinin diğer üç gemisi ise o kadar hasar gördüler ki, harekâttan çekilmek zorunda kaldılar. Bununla beraber Türk cephesinde kaleler hâlâ susturulmuş değil ve kayıpları asgari seviyede. Bunlar İtilaf donanmasının bugün Çanakkale Boğazi'nı zorlama teşebbüsünün sonuçlarıdır.

Türk topçuları dikkatlerini üst seviyede muhafaza ederlerken savaş gemilerinin top ateşleri zaman zaman son derece şiddetli bir hal almıştı. *Associated Press*'in muhabiri *Çimenlik Kalesi*'ne sığındıysa da top ateşleri sebebiyle kasaba dışında bir tepeye çıkmak zorunda kaldı. Ancak patlayan bombalar iki bölgede yangına sebep olmuştu.

Başlangıçta İngiliz ve Fransız top ateşleri muhteşem bir şekilde seyrediyordu. Muhabir *Sultan Kalesi* kulesinde top hasarları ve duvar bölgesinde açılmış olan büyük bir gediğe tesadüf etmişti. Ayrılmak üzere olan bir grup gazete muhabiri gizlendikleri yerden çıkmak zorunda

kaldılar. Kasaba yolculuğu isabetli atışlar sebebiyle hızlanmıştı. İngiliz topçuları dikkatli davranıyorlardı. Çünkü muhabirler bir tümen askerin bulunduğu bölge boyunca hareket ediyorlardı. Kısa bir süre sonra savaş gemilerinin ateşi olağan hale geldi. Gözlemci grubuna yakın bir bölgeye bir bomba tesadüf ettiyse de bereket versin ki, patlama herhangi ciddi bir zarara sebep olmadı. Muhabirler bazen korunacak bir yer bulamıyorlardı. Bununla beraber önemli derecede üstünlük sağlayan bir noktada karar kılındı ve gözlemciler bu noktadan çok sayıdaki modern savaş gemisinin iyi bir şekilde inşa edilip savunulmuş kara istihkâmlarına karşı yaptıkları yoğun saldırıyı seyretmeye başladılar.

İngiliz gemilerinin ateşleri çok şiddetli ve ağırdı. Zaman zaman duman yoğunluğu o kadar fazlalaşıyordu ki, dumanlar tüm ufku kaplıyor ve ateş altındaki bazı Türk kalelerini sarıyordu. Türklerin ateşleri de o kadar seri ve isabetliydi ki, İtilaf savaş gemilerinin ateşleri düzensiz bir hale gelmeye başladı.

Savaş Gemisi Ne Zaman Battı

Bombardıman öğleden sonra 3:15'te azami yoğunluğuna ulaştı. Bu arada *Associated Press* muhabiri savaş gemisi *Bouvet*'in kıç tarafından battığını gözlemledi. Bir dakika sonra sarsılarak dümeni iskeleye kırdı. O esnada kıç tarafı su altında kaybolmuştu. Yaklaşık iki dakika bu pozisyonunu muhafaza eden savaş gemisi daha sonra dibe indi.

Muhabir birkaç dakika sonra bir İngiliz gemisini gözlemlemeye başladı. Türk bombardımanı geminin kıç tarafına isabet etmişti. Duman ortadan kalktığında geminin pruva direğinin gözlemci yeri yakınlarından kırılıp yana yattığı görüldü. Gemi direği donanımı bir yığın halinde sarkıyordu. Bu manzara henüz noktalanmıştı ki, muhabir ağır bir şekilde kıç tarafından vurulan başka bir gemi daha gördü. Gemi yoğun ateş altında geri çekilmek zorunda kalmıştı. Fakat en büyük trajedi 4:45 sularında yaşandı. Bir İngiliz savaş gemisi ciddi şekilde yaralanmış ve Türk topçularının ağır ateşleri altında kıyı bölgesine çekilmek zorunda kalmıştı. Diğer gemiler kalelerden gelen yoğun ateşe rağmen bir saat boyunca karaya oturmuş olan bu gemiye yardım etmek için mücadele ettilerse de sonuçta talihsiz gemiyi kaderine terk etmek zorunda kaldılar. Bu satırlar yazıldığı esnada malum manzara devam ediyordu; Türk topçuları düzenli ve şiddetli bir şekilde gemiyi vuruyor, gemi ise dayanmaya çalışıyordu. Kıyı bölgelerine 1200 ila 2000 arasında bomba yağdırılmasına karşın savaş gemileri bugün Türk kalelerindeki tek bir silahı dahi susturamadılar. Bu gece herkes yarınki olayları

bekliyor. Bugünkü gelişmeler Türkler açısından zaferle sonuçlandı.

26 Mart 1915

Destroyerler Çanakkale Boğazı'nı Destekliyor⁴¹

Londra, 25 Mart- Reuters'in Bozcaada muhabiri:

“Çanakkale Boğazı'ndaki mültecilerden elde edilen güvenilir bilgilere göre İtilaf donanmasının 18 Mart'taki saldırısı Türklere pahalıya mal oldu. İstihkâm ve cephaneliklerin önemli bir bölümü kullanılamaz hale geldi. Bırakılan gezgin mayınlar sebebiyle Türk denizaltı savunmasının askeri değerinin önemli bir kısmını kaybettiği bildirildi. Çarşamba günü iki İngiliz destroyeri Boğaz'a girerek kayda değer bir mesafe kat etti.”

Daily Mail muhabiri, *Selanik*'ten gönderdiği telgrafla şunları belirtiyor: “Her ne kadar *Gale* fırtınası devam ediyor olsa da hafif donanma bugün mayınlı bölgeye kadar Çanakkale Boğazı'na girdi ve herhangi bir kayba uğramadan keşif görevini tamamladı. Mayın temizleyiciler çalışmalarına devam ediyorlar. Olumsuz hava koşulları nedeniyle çarpışmalara ara verilmesi kaleleri saldırılarda hasara uğrayan Türklere onları onarma fırsatı ve yine savaş gemilerinin ateşi sebebiyle yok olan toplarının yerine yenilerini tedarik etme imkanı sağladı. Deniz harekâtı kısa süre içerisinde yeniden başlayacak. Yolcular, Marmara Denizi'ndeki operasyonları izlemelerini önlemek amacıyla Türkler'in *Büyükada*'daki bütün Rumları adayı terke zorladıklarını söylüyorlar.”

“*Bozcaada*'dan *The Times*'a gönderilen bir yazıda İtilaf devletlerinin karaya asker çıkarmasından endişelenen Türklerin Çanakkale Boğazı'nın Asya yakasına 48.000, Gelibolu yakınlarındaki Avrupa yakasına ise 10.000 kişilik bir kuvvet yığıldıklarını belirtiyor. Adı geçen yazıya göre bu birliklere Alman subaylar komuta ediyorlar.”

27 Mart 1915

Mayınlar Gemileri Engelliyor⁴²

İngiliz Donanma Subayları, Kalelerin Çanakkale Boğazı'nı Tutamayacağını Söylüyorlar

Londra, 26 Mart, Reuter Telegram Company'nin Atina muhabiri geçen hafta Çanakkale Boğazı'ndaki operasyonlara katılan İngiliz donanma subaylarının; “gezgin (yüzen) mayınlar olmasaydı, İtilaf donanmasının dar geçidin her iki tarafındaki kaleleri müthiş bir şekilde bombaladığı tarihte (18 Mart) Çanakkale Boğazı aşılabilirdi” yönündeki inanç ve

ifadelerini aktarıyor. Muhabir, bazı İngiliz subaylarının kalelerin tek başlarına Boğaz için bir bariyer oluşturamayacakları yönündeki düşüncelerini de yazısına ekliyor. Dahası, son saldırıda bir çok mayının patlamış olması, diğerlerinin de fırtına tarafından sürüklenmesi sebebiyle mayınlı bölge önemli ölçüde zayıflamış durumda. Son operasyonda hasara uğrayan Fransız savaş gemisi *Gaulois* ve İngiliz kruvazörü *Irresistible*, güvenli koylarda yedeğe çekilerek tamir ediliyorlar. Çanakkale Boğazı boyunca bazı kalelerin savaş gemileri bombardımanı ile tahrip edildiğine ilişkin görüşler inandırıcı görülüyor. *Reuther* muhabiri İtilaf operasyonları sonucunda *Çanakkale Kasabası*'nın tahliye edildiğini söylüyor. Kasabada Türkler tarafından yağma hareketleri başlatılmış. İstanbul'da bulunan yetkililer 45 yaşına kadar olan Hıristiyanları Boğaz'ın her iki yakasındaki yükseklikler boyunca İstanbul'u koruyan savunma hatlarında çalışmaya zorluyorlar. İstanbul'da kömür kıtlığı söz konusu. Birçok fabrika ve tramvay servisinin güç istasyonları da kapatılmak zorunda kalmış.

28 Mart 1915

Çanakkale Boğazı Donanmasına Daha Fazla Gemi Katılıyor⁴³

Takviye Nakliyatlarının İzmir Körfezi'nde Olduğu Söyleniyor

Dardanel Kaleleri Parçalandı

Takviye Birlikler Ulaşır Ulaşmaz İtilaf Saldırısı Başlayacak

Londra, 27 Mart, Atina'dan Evening News'e ulaşan bir habere göre İtilaf filosunu takviye için Büyük Britanya, Fransa ve Rusya deniz kuvvetlerinden yeni savaş gemilerinin bugün Çanakkale Boğazı'na ulaşması bekleniyor. Bu gemilerin ulaşması ile beraber Boğaz saldırısının derhal başlayacağı ifade ediliyor.

29 Mart 1915

Von Der Goltz: Çanakkale Boğazı Güvende⁴⁴

Romanya Gazeteleri, Donanmanın Başarısız Olacağı ve Goltz'un İstanbul'a Döneceğini Yazıyor; The New York Times'a Özel Telgraf

Bükreş, 28 Mart (The London Morning Post'a Telgraf), Advural ile yaptığı mülâkatta General Von Der Goltz'un şu ifadelerde bulunduğu rapor ediliyor: "Çanakkale Boğazı'nın bombalanması üzerine Türk başkentinde belirebilecek güvensizlik sebebiyle İstanbul'dan ayrıldığımı düşünenler beni iyi tanımıyorlar. Aksine, Berlin yolculuğum İstanbul'daki durumun endişe verici olmadığını bir göstergesidir.

Sultan tarafından İmparator'a verilen bir nişanı teslim ettikten sonra geri döneceğim. İtilaf donanması operasyonunun fiyaskoyla sonuçlanacağına inanıyoruz. Bu sonucu önceden tahmin etmiş değiliz. Çünkü sınanmamış olaylar hakkında ahkâm kesmek bizim tarzımız değildir. Büyük saldırı gerçekleştiği zaman bunu söyleyebiliriz... Şu duruma da dikkat edilmelidir ki; bu saldırı bizim asıl savunma hatlarımızın çok gerisinde meydana geldi. Bu hatlara yaklaşıldığı zaman ne olacak? Bunu birlikte göreceğiz. Hiçbir endişe taşımıyoruz. İtilaf donanması tekrar dönerse durum onlar açısından çok daha kötü olacaktır."

"Halihazırdaki kazanımların beklentilerimizi geçtiğini ifade ederken bombardımanımızın bu kadar etkili olacağını tahmin etmediğimizi söylemeye çalıştım. Yüksek bir seviyeden düşen top mermilerinin etkisi çok şiddetli ve yok edici oldu. Bununla beraber bir sonraki saldırının sadece donanma gücüyle yapılacağını sanmıyorum. Harekâta destek için karaya da birlik çıkarılabilir, ancak bu durum dahi bir endişe yaratmamaktadır. Herhangi bir işgali püskürtecek derecede yeterli güç ve orduya da sahibiz. Düşman teşebbüste bulununca Türklerin savaş gereçleri bakımından donanımlı olduğunu görecekler... Uygun savaş teçhizat ve gereçlerinin sağlanması durumunda Türkiye, 500.000 kişilik bir orduyu daha savaş alanında istihdam edebilir. İstanbul'da sükunetin muhafaza edildiğine emin olunuz. Birkaç korkak olabilir ama çoğunluk cesaret sahibidir. Düşman ne kadar bu cesareti test etmemeye teşebbüs ederse, biz de o kadar mesut olacağız."

30 Mart 1915

Ruslar Boğaziçi Saldırısını Yeniliyor⁴⁵

İtilaf Savaş Gemileri Uzun Menzilden Çanakkale Boğazı Kalelerini Bombalıyor; Alman Subayları Şaşkın; Von der Goltz'un Almanya Yolculuğunun Sebebi General Von Sanders'a Karşı Kayser'in Desteğini Almadır

Londra, 30 Mart Salı, Rus Karadeniz Donanması Boğaziçi'nin girişindeki istihkâmlara yönelik saldırısını dün yeniden başlattı. Bombardımanın sonucu bilinmiyor. Çanakkale Boğazı'ndan İtilaf mayın temizleyicilerinin çalışmalarına devam etmekte olduğunu bildiren haberler geliyor. Resmi olmayan haberler savaş gemileri tarafından iç savunmalara yönelik uzun mesafeli bombardımanın başlatıldığını bildiriyor. Atina'dan Havas Ajansı tarafından Paris'e gönderilen bir mesaj bir savaş gemisi eşliğinde İtilaf torpido botları ve mayın

temizleyicilerinin cumartesi ve pazar günü Çanakkale Boğazı'na girdiklerini bildiriyor. Savaş gemilerinin hedefi olan *Kilid Bahir* zayıf bir şekilde karşılık vermiş.

Muhabir pazar öğleden sonra bir savaş gemisinin Boğaz'dan kısa bir mesafede Avrupa yakasında bulunan *Kirte* mevzisine karşı 10 top ateşlediğini ekliyor. *Amsterdam* kanalıyla İstanbul'a ulaşan bir *Reuter* mesajı Çanakkale Boğazı'ndaki Türk kuvvetlerini önceden Avrupa'daki Türk kuvvetlerinin komutanı olan *General Liman von Sanders*'in komutası altında "Beşinci Ordu" olarak adlandıran bir "*İmparatorluk İradesi*"nin yayınlandığını bildirdi.

New York Times'a Özel Telgraf

Petrograd, 29 Mart, (London Daily News'a mesaj) Karadeniz'in Türk gemilerinden tamamen temizlenmesinin hemen ardından Boğaziçi'nin ağzında Asya ve Avrupa kıyılarındaki Türk savunmaları yakından bombardımana tutuldu. *Paskalya Yortusu*'ndan önceki pazar günü İstanbul sokaklarında Rus top seslerinin yankılandığı haberi Rusya'da büyük sevinç uyandırdı. Karadeniz donanmasının son günlerde gayretli bir hazırlık çalışmasıyla uğraştığı biliniyordu. Asya kıyısı mayın döşeyiciler tarafından aranmış ve birkaçı batırılmıştı. Bütün Türk nakliye gemileri tahrip edildi veya ele geçirildi.

Breslau, Boğaziçi'ne geri kaçışında kıyıya yakın bir yerde mayına çarparak onarılamaz biçimde hasar gördü. *Hamidiye*, açık denize çıkmayı göze alan son gemiydi.

Rus savaş gemilerinin dün şafak vakti Boğaziçi'nin her iki kıyısına 3-4 mil yayılarak istihkâmları bombalamaya başladığı resmi olarak bildirildi. Havacılar ateşin etkisini ve Türk bataryalarının pozisyonunu kayda geçirdiler. Birkaç torpil botu denize çıkmaya kalktıysa da çabucak dar boğazın içine geri sürüldüler. Rus topları büyük tahribat ile mükemmel bir şekilde düştüler. Bombardıman devam edecek.

Türklerin Boğaziçi'nin kuzey ucunda mühendis personel ve malzeme bakımından zayıf donanımlı oldukları biliniyor. Almanların Çanakkale Boğazı'ndan iyi elemanlarını ayırması pek muhtemel değil. Buradaki görüşe göre *Mareşal von der Goltz*'un Berlin'e yolculuğu İstanbul'daki krizle bağlantılı. General, Türklerin bütün güçlerini başkent savunmasına vermeleri gerektiği hususunda ısrar ederken, *General Liman von Sanders*, Kafkaslarda ve Suriye'de askeri harekâtların sürmesi için emirler yayınlamaya devam ediyor. *Von der Goltz*, *General von Sanders*'in kararını değiştirmesi için *Kayser*'i razı edeceğini umuyor.

Dahası, Türkiye’de nüfuzlu çevreler farklı bir barış ihtimali hususunda İtilaf devletlerine seslerini duyurma girişiminden yanalar. Bu grubun görüşmeler yapmak için Cemal Paşa’yla irtibata geçtiği düşünülüyor.

31 Mart 1915

Rusya’nın Donanma Saldırısına Yönelik Beklentileri Çok Yüksek⁴⁶

Fakat Boğaz’da Erken Bir Başarı Beklentisine Karşı Uyarılar Yapıldı; Türk Pilotlarının Başarısı; Çanakkale Boğazı Açıklarında İtilaf Savaş Gemisine Bomba Bırakıldı;

Kalelere Periyodik Atışlar

Londra, 31 Mart Çarşamba, “The Daily Mail’in Petrograd muhabiri İstanbul Boğazı önlerindeki Rus deniz operasyonlarına yönelik değerlendirmeler içeren yarı resmi bir bildirin Rus halkını gerek İtilaf kuvvetlerin Çanakkale Boğazı’ndaki gerekse Rusya’nın Boğaziçi’ndeki operasyonlarından acil bir başarı beklememeleri yönünde uyardığını ifade ediyor.

“Yapılan bildiri bu iki saldırının dikkatli bir şekilde koordine edildiğini fakat operasyonlarda büyük çaba ve zamana ihtiyaç duyulduğunun kabullenilmesi gerektiğini söylüyor. Dahası ne kadar fazla olursa olsun Müttefiklerin gemilerindeki hasarlarını onarıp telafi edecek bir pozisyonda olmalarına karşın Rusya’nın Karadeniz Donanması’nın böyle bir fırsatı olmadığı altı çiziliyor. Ayrıca Türk kalelerinin her iki tarafında ağır silahlar bulunması dolayısıyla gerekli tedbirlerin alınmasının önemi üzerinde duruluyor.

Savaş Gemisi Bombalandı⁴⁷

Türk Deniz Uçağı Çanakkale Boğazı Açıklarında İtilaf Kruvazörüne Saldırdı

İstanbul, (Londra kanalıyla) 30 Mart, Savaş Bakanlığı tarafından yayınlanan resmi bir açıklamada şöyle; “Deniz uçaklarımızdan birisi Çanakkale Boğazı dışında seyreden bir İngiliz savaş gemisini bombalamıştır.”

Sonuç

Çanakkale Savaşları 20. Yüzyıl’ın en önemli savaşlarından birisi idi. Öncesi, esnası ve sonrasıyla bir çok tartışmaya sebep olmuş uluslararası seviyede büyük bir ilgi ve alaka ile takip edilmişti. Çanakkale gelişmeleri sadece savaşan tarafları ilgilendirmekle kalmamış, tarafsız devletleri de yakından ilgilendirmişti. Boğazlar stratejik pozisyonları ile uluslararası

ticaret açısından son derece önemliydi ve İtilaf devletlerinin dar boğaz macerası savaşın tüm seyrini değiştirecek potansiyele sahip bir olay olarak algılanmıştı.

1 Mart 1915 tarihli *The New York Times* sütunlarına yansıyan ifadelerine bakılacak olursa İngiliz Başbakanı Asquith'e göre Çanakkale operasyonları Türk hakimiyetinin çöküşünü belirlemenin yanı sıra somut ifadesini "*Bağdat Demiryolu*" projesinde bulan tüm Alman arzularına set çekerek İstanbul ve Balkanlar vasıtasıyla Almanya'nın Asya ile iletişim politikasının belkemiğini kırıp Mısır'a yönelik Türk saldırı planını da yok edecekti. Küçük Asya'daki Türk birlikleri için Alman savaş mühimmat kaynakları kesilecek ve bu ordular etkisiz hale getirilecekti. Bunların yanında Rus hububat ve petrolü için serbest bir geçiş elde edilerek Rus ekonomisi ve müttefik milletlerin stokları açısından çift yönlü bir kazanç sağlanacaktı. Savaşın Doğu ve Batı sahnesindeki geniş kara hatlarında çevirme harekâtlarına yönelik bir kapı açılacak, herhangi bir Balkan gücünün Türk-Alman ittifak bloğuna yönelme tehlikesi de ortadan kaldırılacaktı. Başka bir ifade ile savaşın kaderi 1915'te Çanakkale'nin "dar boğazına" sıkışmıştı.

Amerikan *The New York Times* gazetesi de muhtemel sonuçları savaşa taraf olan ve olmayan ülkeler açısından son derece hayati olan Boğaz'daki gelişmeleri mercek altına alıp çeşitli kaynaklar vasıtasıyla elde ettiği haberleri Amerikan kamuoyu ile paylaşmıştı. *The New York Times*'ın Boğaz'daki maceraya yönelik ilgisi Mart ayında zirve noktasına çıkmış, bu ay boyunca her gün Çanakkale gelişmeleri ile ilgili haberlere gazete sütunlarında yer verilmişti.

The New York Times gazetesi Çanakkale Savaşları ile ilgili haber başlıklarını genel olarak *ABD* kamuoyunun duymak istediği tonda seçmişse de mevcut gelişmeler karşısında tarafsızlığını korumaya çalışmıştı. Bununla beraber Hıristiyanlık ortak paydası ve muhtemel bir Türk yenilgisinin *ABD* ekonomisine sağlayacağı getiriler, dönem itibarıyla savaşa taraf olmayan *ABD*'yi savaşın gizli bir tarafı yapmış, *The New York Times* gazetesi de verdiği haberlerde genel olarak bu psikolojik alt yapı ile hareket etmişti.

Gazetenin haber kaynakları çeşitli idi. Savaşa taraf olan veya olmayan uluslararası haber ajansları ile İtilâf basını yanında Türk basınından da alıntılar yapan gazete, aynı zamanda sütunlarında Çanakkale'deki savaşla ilgili İngiliz, Fransız, Alman ve Türk resmi raporlarına da yer vermişti. Savaş esnasında sıkı bir sansür ve kontrole

tabi tutulan basın ve yayın faaliyetlerinin propaganda çalışmalarının önemli bir ayağını oluşturduğu düşünülürse, özellikle İtilaf devletleri kaynaklı haberlerin kapsam ve içerikleri İtilaf savaş propagandasına yardım edecek şekilde belirlenmiş, bu haber ve raporlar The New York Times gazetesinin de başvurduğu kaynakların önemli bir kısmını oluşturmuştu. Bu tür haberlerin en önemli özelliği psikolojik savaş açısından İtilaf operasyonlarına yönelik başarıların abartılı bir şekilde ve devamlı tekrarlanır bir tarzda verilmesi idi. Neticede İtilaf devletlerinin Çanakkale Boğazı'ndaki başarılarına şartlanmış olan ABD kamuoyunu tatmin edecek malzeme de İtilaf haber ajansları ve basınından sağlanıyordu. Özellikle dönem itibariyle savaşa taraf olmasa da Çanakkale Boğazı'ndaki gelişmelerle ilgili Atina kaynaklı haberlerin abartı ve propaganda çizgilerini taşıyan içerikleri bu konuda The New York Times gazetesine yardımcı olmuştu.

Havas, Reuters, Overseas ve Associated Press haber ajanslarından ve The London Daily Chorinicle, The Temps, Rome Messaggero's Bucharest, Wolff, Nieuves Von Den Dag, The London Daily Telegraph, London Morning Post, The Times, The Journal, The Observer, Vossiche Zeitiung, Matin, Copenhagen Politiken, Figaro, Petit Parisien, The Frankfurter Zeitung, The Berliner Tageblatt, Tanin, Tasvir-i Efkâr gibi savaşa taraf olan veya olmayan ülke gazetelerinden alıntılar yapan The New York Times, Çanakkale'deki operasyonlara ilişkin Türk, İngiliz, Fransız ve Alman resmi raporlarına da sütunlarında yer vermişti.

Başlangıçta savaşa taraf olmayan bir ülkenin gazetesi olmasına rağmen The New York Times, haberlerini Amerikan kamuoyunun duygu ve beklentilerini karşılayacak tonda kaleme almış ancak gelişmeleri çok yönlü bakış açısı ve değerlendirmelerle sunmaya çalışmıştı. Mart ayı başlarında Boğazı geçiş ve İstanbul'a ulaşmaya ilişkin sorun ve tartışmaları sütunlarına taşıyan The New York Times, İtilaf donanmasının önünde zorlu bir yol olduğunu ifade ile bu konudaki endişe, tereddüt ve tehlikelere dikkat çekmiş ve sütunlarını bu bağlamda yapılan tartışmalara açık bir platform haline getirerek İstanbul yolunun her zaman tehlikelerle dolu olduğunu vurgulamıştı. The New York Times gazetesinin de altını çizdiği bu endişe ve tehlikeli durum, 18 Mart'ta İtilaf donanmasının önüne bir engel olarak çıkacaktı.

İtilaf devletlerinin 18 Mart'ta uğradıkları felaketi ve bundan kaynaklanan kayıpları da net bir şekilde gözler önüne seren The New York Times, 19 Mart tarihli haber başlığını General Von Der Goltz'un ifadesiyle "Çanakkale Boğazı Kesinlikle Geçilmez" olarak belirlemişti.

Daha önceki propaganda içerikli İtilaf yanlısı haberlerine rağmen İtilaf donanmasının başına gelen 18 Mart felaketini, bu felaketten kaynaklanan ağır kayıpları ve bu bağlamda yapılan tartışmaları da açık bir şekilde sütunlarına taşıyan The New York Times, Türk zaferinin altını kalın puntolu haber başlıkları ile çizmişti. Bununla beraber gazetenin 18 Mart faciasından sonraki haber içeriklerinde yine İtilaf devletleri açısından bir umut ve iyimserlik durumu ön plana çıkmış, İtilaf savaş propagandalarına yönelik malum kaynaklı haberler sütunlarda yer almaya başlamıştı. Gazetede yer alan bu tarz haberler de daha öncekileri gibi çoğu kez asılsız, tutarsız ve abartılı idi. Bu tür haberler İtilaf kamuoyunun moralini yüksek tutmak amacını taşıyordu. Osmanlı Devleti savaş esnasında bu tür haberlere karşı bazı tedbirler almak zorunda kalmış, özellikle İngiliz ve Fransız resmi tebliğleri ile Yunan Ajansı'nın Çanakkale Savaşları hakkında yalan haberler verdiğini ve bu haberlere inanılmaması gerektiğini duyurmuştu.⁴⁸

The New York Times gazetesi, propaganda ve psikolojik savaş amaçlı bazı bölümlerine rağmen Çanakkale Boğazı'nı ziyaret eden uluslararası haber ajans muhabirlerinin notlarını da kaydederek Çanakkale Savaşı ile ilgili yapılacak çalışmalara yönelik kaynak literatürüne önemli bir katkı sağlamıştı. Bu haliyle gazetenin Mart ayı haberleri İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'ndaki harekât etkinliklerinin günlük raporu özelliğini taşıyordu.

Kaynakça

- ¹ The New York Times, 1 Mart 1915.
- ² The New York Times, 2 Mart 1915.
- ³ The New York Times, 2 Mart 1915.
- ⁴ The New York Times, 3 Mart 1915.
- ⁵ The New York Times, 4 Mart 1915.
- ⁶ The New York Times, 4 Mart 1915.
- ⁷ The New York Times, 5 Mart 1915.
- ⁸ The New York Times, 5 Mart 1915.
- ⁹ The New York Times, 6 Mart 1915.
- ¹⁰ The New York Times, 7 Mart 1915.
- ¹¹ The New York Times, 7 Mart 1915.
- ¹² The New York Times, 8 Mart 1915.
- ¹³ The New York Times, 9 Mart 1915.
- ¹⁴ The New York Times, 10 Mart 1915.
- ¹⁵ The New York Times, 11 Mart 1915.
- ¹⁶ The New York Times, 12 Mart 1915.

-
- ¹⁷ The New York Times, 13 Mart 1915.
¹⁸ The New York Times, 14 Mart 1915.
¹⁹ The New York Times, 15 Mart 1915.
²⁰ The New York Times, 16 Mart 1915.
²¹ The New York Times, 16 Mart 1915.
²² The New York Times, 17 Mart 1915.
²³ The New York Times, 18 Mart 1915.
²⁴ The New York Times, 18 Mart 1915.
²⁵ The New York Times, 18 Mart 1915.
²⁶ The New York Times, 19 Mart 1915.
²⁷ The New York Times, 19 Mart 1915.
²⁸ The New York Times, 20 Mart 1915.
²⁹ The New York Times, 20 Mart 1915.
³⁰ 1 Fantom 82 metre.
³¹ The New York Times, 21 Mart 1915.
³² The New York Times, 21 Mart 1915.
³³ The New York Times, 21 Mart 1915.
³⁴ The New York Times, 22 Mart 1915.
³⁵ The New York Times, 22 Mart 1915.
³⁶ The New York Times, 22 Mart 1915.
³⁷ The New York Times, 23 Mart 1915.
³⁸ The New York Times, 24 Mart 1915.
³⁹ The New York Times, 24 Mart 1915.
⁴⁰ The New York Times, 25 Mart 1915.
⁴¹ The New York Times, 26 Mart 1915.
⁴² The New York Times, 27 Mart 1915.
⁴³ The New York Times, 28 Mart 1915.
⁴⁴ The New York Times, 29 Mart 1915.
⁴⁵ The New York Times, 30 Mart 1915.
⁴⁶ The New York Times, 31 Mart 1915.
⁴⁷ The New York Times, 31 Mart 1915.
⁴⁸ Yücel Özkaya, "Türk ve Dünya Basınında Çanakkale Savaşları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XII, 34, (Mart, 1996), s. 305.
- Arşivler
İngiliz Milli Arşivi (The National Archives of UK, Public Record Office) Dışişleri Bakanlığı Belgeleri (Foreign Office) Kabine Belgeleri (Cabinet Papers)
- Yayımlanmış Kaynaklar
Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1914. Supplement, The World War, United States Government Printing Office, Washington, 1928.
- Gazeteler
The New York Times (USA); Ekim 1914-Mart 1915 (Haber Başlıkları)
The New York Times (USA); 1-31 Mart 1915
- Kitap ve Makaleler
Anderson, M. S., *The Eastern Question, 1774-1923, A Study in International Relations*, St. Martin's Press, New York, 1966.
Arslan, Ali, "İngilizlerin İskenderun'u İşgal Projesi ve Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirler (1914-1915)", *IV. Hatay Tarih ve Folklor Sempozyumu*, (18-19 Ekim 1996), Antakya, 1997.

Başak, Tolga İngiltere'nin Ermeni Politikası, IQ Kùltür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, 2008.
Bingöl, M. Ali, "Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Deniz Savaşı ve Askold Zırhlısı",
Çanakkale Tarihi, V, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.2435-2488.